

ПОЛТАВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ

Навчально-науковий інститут денної освіти

Форма навчання денна

Кафедра міжнародної економіки та міжнародних економічних відносин

Допускається до захисту

Завідувач кафедри

_____ В. Стрілець

« _____ » _____ 2024 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему «ТНК у системі сучасного міжнародного бізнесу»

зі спеціальності 292 Міжнародні економічні відносини

освітня програма «Міжнародний бізнес»

ступеня бакалавра

Виконавець роботи Пахомов Віталій Володимирович

(підпис, дата)

Науковий керівник к. е. н., доцент Пожар Артем Анатолійович

(підпис, дата)

Рецензент Бабенко Олена Миколаївна

Полтава 2024

ЗМІСТ

Вступ.....	3
Розділ 1. ТНК у системі міжнародних економічних відносин.....	6
1.1. Сутність поняття «транснаціональна корпорація».....	6
1.2. Становлення, структура та основні функції ТНК в міжнародній економіці..	16
Висновки до розділу 1.....	25
Розділ 2. Аналіз впливу діяльності ТНК на розвиток міжнародного бізнесу.....	27
2.1. Характеристика розвитку ТНК у світовій економіці.....	27
2.2 Наслідки економічної діяльності ТНК.....	35
Висновки до розділу 2.....	39
Розділ 3. ТНК в глобальному середовищі: проблеми та шляхи їх вирішення.....	41
3.1. Можливості, загрози та проблеми, з якими стикаються ТНК.....	41
3.2. Перспективи розвитку ТНК у майбутньому.....	48
Висновки до розділу 3.....	55
Висновки та рекомендації.....	58
Перелік інформаційних джерел.....	63

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Сьогодні транснаціональні корпорації займають провідне місце в міжнародній економіці глобалізованого світу. Вони являються серйозними гравцями на світовій арені, і своїми діями можуть впливати на міжнародні економічні процеси та національні економіки.

Актуальність дослідження ТНК у системі сучасного міжнародного бізнесу обумовлена кількома ключовими факторами. По-перше, ТНК відіграють вирішальну роль у процесах глобалізації, стимулюючи інтеграцію національних економік у світову систему через інвестиції, торговельні операції та технологічний обмін. По-друге, ТНК часто виступають провідниками новітніх технологій та інновацій, що сприяє модернізації виробництва та підвищенню конкурентоспроможності приймаючих країн. По-третє, завдяки діяльності ТНК відбувається створення нових робочих місць та розвиток інфраструктури в регіонах їх присутності, що позитивно впливає на економічне зростання.

Водночас, дослідження актуальне у контексті вивчення негативних впливів діяльності ТНК, таких як екологічне забруднення, експлуатація праці та монополізація ринків, що вимагає розробки ефективних механізмів регулювання та контролю. Діяльність ТНК часто пов'язана з політичними та економічними ризиками, особливо в нестабільних регіонах, що робить необхідним аналіз та управління цими ризиками. Крім того, успішна діяльність ТНК вимагає стратегічного планування, адаптації до змінних умов ринку та ефективного управління ресурсами, що робить дане дослідження важливим для розробки оптимальних бізнес-стратегій.

Питання розвитку та діяльності ТНК в системі сучасного міжнародного бізнесу розглядається та досліджується вже досить давно, у вільному доступі є велика кількість досліджень теоретичного та практичного спрямування Антонов Я.В. [2], Батченко Л.В., Жаріков А.Є. [8], Болгарова Н.К. [12], Венгер В.В. [13], Воронкова Т.Є. [14], Лимонова Е.М. [24], Barsh [55] та ін. На основі думок науковців охарактеризований розвиток ТНК в системі сучасного міжнародного бізнесу. Однак

це питання потребує детальнішого дослідження.

Метою кваліфікаційної роботи є дослідження діяльності транснаціональних корпорацій у системі сучасного міжнародного бізнесу.

Відповідно до визначеної мети, у кваліфікаційній роботі поставлено наступні **завдання**:

- розглянути сутність поняття «транснаціональна корпорація»;
- описати становлення, структуру та основні функції ТНК в міжнародній економіці;
- здійснити аналіз розвитку ТНК у світовій економіці;
- визначити наслідки економічної діяльності ТНК;
- дослідити можливості, загрози і проблеми з якими стикаються ТНК;
- окреслити перспективи розвитку ТНК в майбутньому.

Об'єктом дослідження є ТНК у системі сучасного міжнародного бізнесу. У цьому контексті досліджується процес становлення, розвитку та визначаються наслідки діяльності ТНК.

Предметом дослідження є процеси розвитку і становлення ТНК як суб'єктів сучасного міжнародного бізнесу. Досліджуються конкретні механізми, через які ТНК сприяють чи, навпаки, стримують економічне зростання країн, де вони здійснюють свою діяльність.

Методи дослідження. Методи дослідження, обрані для проведення дослідження у роботі, охоплюють загальнонаукові підходи та методики. Серед них слід виділити: синтез та аналіз при висвітленні теоретичних аспектів обраної теми; дедукція та індукція для узагальнення та викладення теоретичного та практичного матеріалу; статистичних методів, що на основі узагальнюючих показників дало змогу представити їх у вигляді таблиць і графіків.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Виконання кваліфікаційної роботи пов'язане з планом наукових досліджень Полтавського університету економіки і торгівлі за темою «Сучасні процеси глобалізації: рушійні сили, мегатренди, суперечності» (0113U006220). Внесок автора полягає в дослідженні економічної діяльності ТНК у системі сучасного міжнародного бізнесу.

Апробація результатів кваліфікаційної роботи. Основні положення і отримані результати дослідження оприлюднені на науковій конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених спеціальності 292 Міжнародні економічні відносини «Актуальні питання розвитку науки та забезпечення якості освіти у XXI столітті» (м. Полтава, 25 квітня 2024 року).

Публікації: Пахомов В.В., Пожар А.А. ТНК у системі сучасного міжнародного бізнесу. *Актуальні питання розвитку науки та забезпечення якості освіти у XXI столітті* : матеріали наукової конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених спеціальності 292 Міжнародні економічні відносини (м. Полтава, 25 квітня 2024 р.). Полтава : ПУЕТ, 2024. С. 285–287 [32].

РОЗДІЛ 1

ТНК У СИСТЕМІ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

1.1. Сутність поняття «транснаціональна корпорація»

Для світової економіки кінця XX – початку XXI століття характерні такі процеси, як глобалізація, інтернаціоналізація та транснаціоналізація, які значно впливають на господарську діяльність усіх країн світу. Дані процеси є взаємозалежними і тісно пов'язані. Інтернаціоналізація в загальному сенсі означає процес перетворення будь-чого національного в міжнародне та прийняття його характеристик. З економічної точки зору, створення стійких економічних зв'язків між країнами є інтернаціоналізацією.

Процеси глобалізації являють собою новий етап у розвитку інтернаціоналізації господарського життя та світової економіки, коли світове господарство створює цілісну економічну систему, до складу якої входять національні економіки. Рівень розвитку держав в умовах глобалізації залежить від здатності їхніх урядів адаптувати свою політику до змін, що відбуваються на теренах світової економіки.

Одним із головних джерел глобалізації є явище транснаціоналізації, при якому значна частина експорту, імпорту, виробництва, споживання та доходів країни у великій мірі є залежною від рішень міжнародних центрів за межами цієї країни. Основними силами тут є транснаціональні корпорації, які є продуктом та основними учасниками інтернаціоналізації. Транснаціоналізація – це якісно новий етап інтернаціоналізації світової економіки, який є процесом посилення глобальної інтеграції в результаті глобальної дії ТНК.

В умовах глобалізації світової економіки транснаціональні корпорації є основною рушійною силою корпоративного бізнесу, вони працюють на міжнародному ринку та відіграють значну роль у зміцненні та консолідації світових економічних зв'язків. ТНК здійснюють свої операції на основі створених стратегій,

з'єднуючи регіональні та національні ринки, забезпечуючи цілісність глобальної економіки [56].

Сформулювати повне визначення поняттю «транснаціональна корпорація» – завдання не з легких, оскільки це складний продукт світогосподарських зв'язків, який на відміну від звичайної корпорації, переміщує не товари за кордон, а сам процес інвестування капіталу і пов'язує це з іноземною робочою силою в межах міжнародного виробництва.

Узагальнене визначення: «транснаціональна корпорація» – компанія, яка володіє виробничими об'єктами в кількох країнах, зазнало значної критики.

Дві міжнародні організації: Конференція ООН з Торгівлі та Розвитку (ЮНКТАД) (United Nations Conference on Trade and Development – UNCTAD) і Організація Економічного Співробітництва та Розвитку (ОЕСР) і розробили свої тлумачення, які вважаються найавторитетнішими.

Згідно з офіційним визначенням Конференції ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД), ТНК (Transnational corporation, multinational corporation, multinational company, multinational enterprise) – це підприємство, яке об'єднує юридичних осіб будь-яких організаційно-правових форм і видів діяльності у двох або більше країнах і реалізує єдину політику та загальну стратегію завдяки одному чи декільком центрам прийняття рішень [56].

За даними ОЕСР, ТНК зазвичай включають компанії державної, приватної, або змішаної власності, які розташовані в різних країнах. У той же час, одна або кілька з цих компаній можуть істотно впливати на діяльність інших, особливо в сфері обміну знаннями та ресурсами [4].

Експерти ООН визначили ознаки, за якими компанію можна класифікувати як транснаціональну:

- річний обсяг має бути більшим за 1 млрд дол. США;
- великий відсоток продажів товарів за межами країни походження;
- наявність філій у шести і більше країнах;
- частка найнятих іноземних працівників 25% і більше;
- частка вкладу капіталу за кордоном у структурі активів не може

становити менше 25%;

- єдина стратегія управління розвитком національних підприємств, які входять до організаційної структури ТНК [56].

Вчені трактують поняття ТНК з різних позицій. Поділимо їх на чотири групи:

- Результативна – визначає ТНК за часткою зарубіжних активів і прибутків, участю за кордоном у формі прямих іноземних інвестицій, оборотом, часткою зовнішнього ринку в операціях (Р. Хасбулатов, С. Рольф, Дж. Макдональд, Дж. Даннінг, Р. Робінсон, Ю. Вінслав, О. Якубовський, А.Мелентьєв, В. Дементьєв);

- Структурна – визначає ТНК за кількістю залучених країн або приналежність її керівництва до різних країн (транснаціональна власність), а також ряд організаційно-економічних форм діяльності ТНК за кордоном (філії, відділення, дочірні компанії) (Р. Вернон, Р. Метьюз, М. Касон, Е. Кольде, К. Семенов, С. Соколенко);

- Поведінкова – визначає ТНК за умовою, що її керівний склад мислить інтернаціонально і розглядає світовий ринок як сферу своїх потенційних комерційних інтересів (А. Холл, Г. Перлмуттер, О. Плотніков, В. Рокоча, В. Новицький);

- Систематична – визначає ТНК з позиції трьох попередніх підходів і як прискорювача процесів глобалізації та носія процесів інтернаціоналізації (Н.Саприкіна, О. Шнирков, О. Рогач, Лі Се-ун, А. Холл, С. Аршанський, ОЕСР, Комісія ООН з ТНК, ЮНКТАД).

У книзі «Транснаціоналізація капіталу» Євген Ленський, (професор, доктор економічних наук) визначає ТНК як підприємства (фінансово-промислові асоціації), які володіють або контролюють виробничі або сервісні комплекси, розташовані за межами країни, в якій базуються ці корпорації, що мають велику мережу філій і офісів у різних країнах і займають провідні позиції у виробництві та реалізації того чи іншого товару [8].

Це означає, що транснаціональна компанія – це організаційно-правова форма, яка включає країну, де знаходиться компанія, де вона зареєстрована та створені філії або дочірні компанії за кордоном.

Сьогодні без участі ТНК у світовій економіці не відбувається жодного значного

процесу. Транснаціональні корпорації задають динаміку і визначають структуру світового ринку, рух міжнародного капіталу і передачу технологій, а також рівень конкурентоспроможності. Вони відіграють важливу роль у глобалізації та сприяють зміцненню виробничих відносин між компаніями різних країн. Ці компанії є лідерами з міжнародної торгівлі і з отримання прямих міжнародних інвестицій. Тому, з однієї сторони, вони є результатом стрімкого розвитку міжнародних відносин, а з іншої – сильним важелем впливу на міжнародні відносини.

Транснаціональна корпорація – це велике об'єднання, яке використовує міжнародний підхід у своїй господарській діяльності та забезпечує формування та розвиток міжнародного виробничо-торговельного, ділового та фінансового комплексу з єдиним центром прийняття рішень у країні походження та з філіями і дочірніми компаніями, які знаходяться в інших країнах. Особливістю транснаціональних корпорацій є поєднання централізованого управління з певним ступенем самостійності, що включає юридичне та структурне відокремлення філій, представництв і дочірніх компаній у різних країнах [13].

Головною характеристикою ТНК є не тільки збільшення транснаціонального монопольного капіталу (збільшення частки підприємств та їх активів), а й поступове зростання інтересів корпорацій у глобальних операціях, тобто у створенні своїх власних мереж науково-технічної діяльності, а також у сфері виробництва та збуту по всьому світу [39].

ТНК можна класифікувати за такими ознаками як: країна походження, розмір, рівень транснаціоналізації, галузева спрямованість. Практичне значення класифікації ТНК полягає в тому, що воно дозволяє за тією чи іншою ознакою більш об'єктивно визначити недоліки і переваги розташування конкретних компаній в країні, яка їх приймає.

За національністю капіталу в її контрольному пакеті акцій, активів визначається країна походження ТНК. Зазвичай, вона збігається з національністю країни, в якій знаходиться головна компанія корпорації. У ТНК розвинених країн це приватний капітал, у ТНК країн частина структури капіталу може належати державі. Це пояснюється тим, що спочатку вони створювалися з урахуванням націоналізованої

іноземної власності чи державних підприємств. Їх ціллю було не стільки втручання в економіку інших країн, скільки створення бази для розвитку національної промисловості, піднесення економіки країни [14].

Галузевий напрям ТНК визначається її основною сферою діяльності. За цією ознакою виділяють сировинні ТНК, компанії, які працюють у первинному та вторинному секторах переробної промисловості та промислові конгломерати. Зараз ТНК зберігають свої позиції в основних секторах добувної та переробної промисловості. Ці сфери діяльності потребують значних капіталовкладень.

Окрім того, існує класифікаційна ознака, яка згідно з методологією ЮНКТАД, визначається розміром їх закордонних активів. Цей параметр є основою диверсифікації ТНК на найбільші, великі, середні та малі. ТНК з активами понад 10 млрд. дол. відносять до великих. Переважно більшість ТНК відноситься до середніх і малих корпорацій (понад 90%). Згідно з класифікацією ООН, до них відносяться компанії, в країні проживання яких працює менше 500 осіб. Фактично існують транснаціональні компанії із загальною чисельністю працівників менше 50 осіб. Із перевагою малих транснаціональних корпорацій виділяється здатність швидше адаптуватися до мінливих умов ринку. Вони можуть діяти в альянсі з великими ТНК, утворюючи різні концерни [60].

У сучасному світі межа між транснаціональними і звичайними корпораціями доволі умовна, адже в ході глобалізації економіки відбувається інтернаціоналізація ринків збуту, виробництва та власності. У зв'язку з тим, що дослідники використовують різні маркери для виділення ТНК, в науковій літературі зустрічаються дуже різні дані про кількість ТНК та масштаби їх діяльності. За масштабами діяльності ТНК поділяють на великі та малі.

В науковій літературі організації та управління визначають відмінності між транснаціональними, глобальними, міжнародними та багатонаціональними корпораціями. Суть цих відмінностей винесено в таблицю 1.1.

Отже, таблиця 1.1 показує, що існує кілька типів компаній, і не всі вони можуть бути транснаціональними. Такі компанії знаходяться на найвищому рівні серед компаній світу і відображають поточний рівень розвитку світового господарства.

Таблиця 1.1 – Типи корпорацій і їх характеристика

Тип корпорації	Характеристика
Глобальна	Централізує управлінську, стратегічну та маркетингову політику. Вигода отримується через економі масштабу та діяльність на глобальному рівні. Продукт розроблений для задоволення потреб різні країни. Специфічні місцеві потреби часто ігноруються.
Багатонаціональна	Управління визначає фінансову політику та надає дочірній компанії автономію у створенні стилю управління та прийнятті проблем місцевого виробництва та ринку.
Міжнародна	Головний керівний склад зберігає сильний контроль над маркетинговою політикою та системами управління дочірніх компаній, але в меншій мірі, ніж у глобальній компанії. Продукти та технології розробляються для внутрішнього ринку, поширюються в інші країни з подібними ринковими характеристиками, а потім всюди. Гнучке управління життєвим циклом продукту.
Транснаціональна	Поєднує в собі аспекти глобальних, багатонаціональних і міжнародних компаній. Продукція має бути конкурентоспроможною на глобальному рівні, але підлаштовується відповідно до вимог місцевих ринків. Поряд із накопиченням ресурсів в основній компанії, інші розподіляються між дочірніми підприємствами та інтегруються в результаті їх взаємодії.

Джерело: [51]

ТНК – це міжнародні концерни, тобто групи дочірніх компаній об'єднаних навколо іншої компанії (материнської), яка володіє акціями цих компаній. Щоб материнська компанія в багатьох західних країнах могла контролювати дочірні підприємства, достатньо мати від 20 до 40 % акцій [36].

За словами В. Рокочої (українського економіста, доктора економічних наук) ТНК – це міжнародні компанії, які мають свої бізнес-підрозділи в двох або більше країнах, якими керують з одного або декількох центрів. Основою такого управління є механізм прийняття рішень, який забезпечує проведення скоординованої політики та формує загальну стратегію, розподіляючи ресурси, технології та відповідальність для досягнення результатів. Вони виступають лідерами у виробництві та реалізації окремих товарів. Відмінним від звичайних корпорацій, які працюють на світових ринках є те, що ТНК переносить за кордон не продукт, а сам процес вкладення капіталу, поєднуючи його з іноземною працею в межах міжнародного виробництва [28].

У Конвенції «Про транснаціональні корпорації», яка була підписана для того, щоб забезпечити структурну перебудову економік держав-учасниць Співдружності (підписаній Україною) термін «транснаціональна корпорація» визначається як

«юридична особа (об'єднання юридичних осіб), яка володіє, управляє або розпоряджається окремим майном на територіях двох або більше держав-учасниць; утворені юридичними особами двох і більше держав-учасниць; зареєстрована як корпорація відповідно до цієї Конвенції».

Крім того, «багатонаціональна компанія», згідно цієї Конвенції, включає різні транснаціональні структури, включаючи фінансово-промислові групи, компанії, холдинги, концерни, спільні підприємства, акціонерні товариства з іноземною участю тощо [26].

У визначенні, запропонованому ЮНКТАД, термін «транснаціональна корпорація» ототожнюється з терміном «багатонаціональна корпорація», хоча в пізніших дослідженнях цих питань було визначено, що термін «транснаціональна корпорація» є узагальнюючою категорією, яка об'єднує такі прояви, як «багатонаціональна корпорація», «інтернаціональна корпорація» та «глобальна корпорація», що пов'язано з відмінностями у стратегіях, які використовують ці види ТНК, різними етапами їх розвитку на шляху становлення глобальної ТНК, різного характеру формування капіталу та центру управління.

У багатьох працях вчених терміни «багатонаціональна компанія» і «транснаціональна корпорація» трактуються по-різному, з тієї причини, що за визначенням багатонаціональні компанії, на відміну від транснаціональних корпорацій, контролюються капіталом двох і більше країн.

Характерною рисою багатонаціональних компаній є відносно високий рівень диференціації продукції з метою повного врахування специфіки маркетингових факторів окремих регіонів або країн.

З іншої сторони, порівнювати «транснаціональні корпорації» та «фінансово-промислові асоціації» досить недоречно.

Діяльність такої компанії, її керівництво та інтереси визначаються не лише внутрішніми, а й зовнішніми факторами, а потреби місцевого розвитку взагалі або ігноруються, або мало враховуються, а сама діяльність насамперед пов'язана з розвитком світової економіки.

Отже, для транснаціональних корпорацій характерні такі риси:

- вони є міжнародними як за сферою діяльності, так і за сферою застосування капіталу;
- вони мають великий фінансовий потенціал;
- на підставі попередньої ознаки, вони можуть робити значні інвестиції у дослідження і розробки;
- зазвичай вони мають тісні стосунки з національними банками, входять до складу фінансових груп;
- як правило, це багатомономенклатурні компанії, діяльність яких значно диверсифікована;
- вони характеризуються відносною самостійністю руху власного капіталу відносно до процесів, що відбуваються в межах національних кордонів.

ТНК є найсильнішою частиною корпоративного бізнесу, що працює в міжнародному масштабі та відіграє провідну роль у зміцненні світових економічних відносин. Вони здійснюють операції, спираючись на свої глобальні стратегії, пов'язують національні та регіональні ринки та завдяки особливостям своєї організаційної структури, забезпечують цілісність світової економіки [41].

Конвенція «Про транснаціональні корпорації» дає найповніше визначення терміну «транснаціональна корпорація». Визначення враховує структурні критерії належності компаній до транснаціональних корпорацій, а також інтегрований характер можливих форм їх існування. Конвенція про транснаціональні корпорації створює правову основу для співробітництва сторін у сфері регулювання, створення та функціонування транснаціональних корпорацій, де основним питанням є взаємодія інвестицій учасників ТНК. Конвенція також визначає порядок створення та реєстрації компанії, право власності на прибуток і вироблену продукцію, звітну та контрольну діяльність, правові основи регулювання соціально-трудова відносин в корпорації, порядок вирішення суперечок. Хоча ця конвенція ратифікована законом України від 13.07.1999 р., термін «транснаціональна корпорація» так і не було введено в систему національного права.

У Багатосторонньому договорі Співдружності Незалежних Держав «Про сприяння створенню та розвитку промислових, торговельних, кредитно-фінансових,

страхових і змішаних транснаціональних об'єднань» від 15 квітня 1994 р., підписаного Україною, йдеться про те, що транснаціональні об'єднання можна створювати в різних формах і в будь-якій сфері діяльності, не забороненій законом, включаючи: спільні фінансово-промислові групи, міжнародні торгові асоціації, холдингові компанії, асоціації, корпорації, профспілки, комерційні та посередницькі організації, такі як торгові дома, агентства та міжнародні біржі, спільні комерційні банки та їх асоціації, фінансові та страхові компанії [25].

Під поняттям транснаціональна корпорація слід розуміти мережу підприємств (незалежно від форми власності: приватна, публічна, змішана), що складається з основного підприємства, яке безпосередньо або з допомогою інших центрів прийняття рішень, проводить господарську і економічну діяльність за допомогою керованих представництв, філій, дочірніх компаній, розташованих у двох і більше країнах.

Тому ТНК володіють (або контролюють) виробничими або сервісними комплексами, розташованими за межами країни базування корпорації; які мають велику мережу дочірніх компаній у різних країнах, і які займають провідне місце з виробництва та реалізації того чи іншого товару.

Що стосується критеріїв визначення транснаціональних корпорацій, то вони поділяються на якісні (транскордонний характер операцій; структура ВВП країни перебування, інвестиційна політика та стратегія, рівень втручання держави в ринкові процеси; характер історичних та економічних зв'язків між країною-базою та приймаючими країнами тощо).

Проте в економічній літературі ТНК називають усі великі компанії зі значними потужностями, прямими капіталовкладеннями та стратегічними інтересами за кордоном. Існуючі визначення сутності ТНК систематизовано у таблиці. 1.2. Усі наведені вище терміни доповнюють один одного й об'єднуються навколо характерних ознак ТНК: багатонаціональність представників, збереження національності походження компанії, економічна експансія на зовнішніх ринках, капіталовкладення. Однак чітких положень щодо критеріїв належності компаній до ТНК не існує.

Таблиця 1.2 – Систематизація існуючих визначень сутності поняття «транснаціональна корпорація»

Джерело	Визначення
Бартлетт К.	ТНК – це інтегровані мережі незалежних і розосереджених ресурсів і можливостей, що характеризуються такими якостями: кожна національна одиниця виступає джерелом ідей, можливостей та навичок, що можуть бути використані організацією в цілому; національні підрозділи, які є глобальним джерелом компанії для виробництва будь-якого компонента, послуги чи продукту, виконують глобальну роль; центр повинен виконувати нове, більш складне завдання управління та координації відносин між національними підрозділами [9]
Вернон Р.	ТНК – це материнська компанія, яка контролює велику групу інших підрозділів різних країн, і всі компанії в цій групі використовують одне джерело фінансів і персоналу
Ленський Є.В.	ТНК – це підприємства (фінансово-промислові об'єднання), які володіють або контролюють виробничі або сервісні комплекси, базуються за межами країни, в якій розташовані ці корпорації, що мають розгалужену мережу відділень та філій у різних країнах і мають передові умови виробництва і продажу того чи іншого товару [8]
Економічна енциклопедія: у трьох томах / Редкол.: С.В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – К.: Вид. центр «Академія», 2000. – Т.3. – 952 с.	ТНК є найпотужнішими монополіями, які працюють у міжнародних масштабах і на базі монополізації великої частини всесвітнього промислового виробництва, інтелектуальної власності торгівлі, привласнюють собі найвищі (транснаціональні) прибутки. Транснаціональні корпорації є міжнародними за характером своєї діяльності і в той же час, національними за рівнем контролю. Створюються на основі транснаціоналізації (нав'язування за кордоном) своєї підприємницької діяльності... [4].
Організація економічного співробітництва і розвитку	ТНК як правило включають компанії приватної, державної або змішаної форми власності, які розташовані в різних країнах. У той же час одна або кілька з цих компаній можуть істотно впливати на діяльність інших, особливо при обміні знаннями та ресурсами.
Конвенція про транснаціональні корпорації від 06.03.1998 р.	«Транснаціональна корпорація» – юридична особа (об'єднання юридичних осіб), яка володіє майном на території двох або більше сторін (учасників конвенції); створена юридичними особами двох і більше сторін; зареєстрована як корпорація відповідно до конвенції; включає різні транснаціональні структури, включаючи фінансово-промислові групи, компанії, холдинги, концерни, спільні підприємства, акціонерні товариства з іноземною участю тощо.
Комісія ООН з торгівлі і розвитку	Транснаціональна (багатонаціональна) корпорація – це компанія, що об'єднує юридичні особи будь-яких організаційно-правових форм і видів діяльності в двох і більше країнах, яке реалізує пов'язану політику та загальну стратегію через один або декілька центрів прийняття рішень [56].

Джерела: [1; 4; 8; 9; 56]

На нашу думку, ТНК є цілісною структурою, яка впроваджує власну політику через один або декілька центрів прийняття рішень для підпорядкованих підприємств

(представництв, філій, дочірніх компаній) будь-якої організаційно-правової форми (приватної, державної, змішаної) на основі науково-технічної, виробничої та комерційної кооперації з метою отримання максимально сприятливих умов економічної діяльності, що, згодом, призводить до збільшення прибутку компанії та посилення економічного впливу корпорації на світове господарство.

Можна констатувати, що це визначення виправдовує мотиви діяльності таких компаній. Це тлумачення означає, що великий розмір не є обов'язковим для транснаціональної корпорації, але гнучка структура управління є обов'язковою. Ця теза набуває особливого сенсу в сучасних реаліях тотальної інформатизації та стрімкого розвитку інформаційних технологій.

1.2 Становлення, структура та основні функції ТНК в міжнародній економіці

Однією з основних характеристик сучасного світового господарства є процес транснаціоналізації, головними ініціаторами якої є транснаціональні корпорації. Їх швидкий розвиток змінює і трансформує існуючі форми міжнародної політики та економіки, бо ТНК є важливими гравцями на міжнародній арені поряд з національними державами.

Історичний розвиток ТНК починається з XIX століття і продовжується до Першої світової війни (1914 р.), так зване «перше покоління». Такі корпорації спеціалізувалися на видобутку сировинних ресурсів з тогочасних колоній в Африці, Азії і Латинській Америці і для переробки в країнах колонізаторах. Картелі та синдикати були основною організаційно-економічною формою того часу.

Друге покоління ТНК почало формуватися у післявоєнний період (1918-1939 рр.). Вони в основному почали займатися оборонною промисловістю (виготовленням озброєння, техніки тощо). Основними замовниками такої продукції країни Америки, Європи та Японії.

Третє покоління ТНК було вже більш прогресивним, оскільки вони активно впроваджували у власну діяльність основні досягнення науково-технічного прогресу, та активно спонсорували різні дослідження та розробки. У період 1945-1960 рр. почали активно розвиватись галузі атомної енергетики, електроніки, приладобудування, космічної промисловості тощо [34].

Час розвитку четвертого покоління ТНК припав на 1970-1991 рр. У цей період прискорився процес злиття і поглинання, що сприяло концентрації капіталу і виробництва в ТНК як основних гравців ринку.

Після 1990-х рр. з'явилося п'яте покоління ТНК, яке йде в ногу з процесом стрімкої глобалізації, адаптується до сучасних розробок передових технологій та інноваційних ідей, а тому створює у великих масштабах глобальний вимір мереж виробництва та збуту товарів [19]. Водночас кількість зарубіжних філій ТНК збільшується набагато швидше, ніж кількість самих ТНК [10].

Розглядаючи такі тенденції, доцільно бути більш ґрунтовним в дослідженні сутності ТНК за різними науковими підходами. Зауважимо, що їх можна назвати не лише транснаціональними, а також мультинаціональними корпораціями або компаніями (transnational or multinational corporation/company) вважається синонімом.

Мультинаціональні (або багатонаціональні) корпорації (МНК) є міжнародними корпораціями, що об'єднують національні компанії кількох країн, на базі виробництва, науки та техніки. Це компанія, яка зареєстрована у своїй країні походження «home country», але здійснює бізнес за кордоном в інших іноземних країнах, які ми називаємо країнами перебування «host countries». Транснаціональні корпорації забезпечують високий ступінь самостійності у веденні бізнесу в кожній країні [33].

Проведемо систематизацію, яка дозволить узагальнити основні риси, які характерні для ТНК:

- економічно єдина система (об'єднує різні підприємства, філії будь-яких організаційно-правових форм);
- діяльність здійснюється на території кількох держав (двох і більше);
- не підпадає під юрисдикцію однієї держави, групи держав або

міжнародних організацій;

– централізоване управління і контроль, стандартизована політика і стратегія для всієї системи.

Крім того, до відмінних рис ТНК можна віднести:

– міжнародний характер діяльності, відносно незалежний рух власного капіталу, диверсифікована діяльність;

– великий матеріально-фінансовий потенціал;

– часто спрямовані на фінансування досліджень і розробок;

– налагоджений зв'язок з національною банківською системою [16].

ТНК бувають різними за формою та структурою, що спричиняє виділення окремих класифікаційних ознак, основними з яких є:

1. За типом ієрархії:

– ієрархічний тип – з'єднання кількох компаній, де кожна компанія бере участь в діяльності іншої. Цей тип включає материнські компанії (тобто ті, які володіють більшістю акціонерного капіталу і мають вирішальне право голосу) і дочірні компанії (залежні підрозділи, створені найчастіше в приймаючих країнах) [16].

– етархічний тип, згідно з яким відсутня чітка ієрархія. Так материнська компанія може виконувати різні функції, наприклад логістичного центру з метою мінімізації транспортних витрат [16].

2. За типом інтеграції:

– вертикально інтегрована ТНК – виробництво окремих товарів розділено між підрозділами, які можуть бути розташовані в різних країнах [16];

– горизонтально інтегрована ТНК – окремі філії, які знаходяться в різних країнах, що виробляють однакові чи подібні товари;

– диверсифікована ТНК, для якої характерна форма власності як вертикально інтегрована, так і горизонтально, кожна з яких має різний рівень ризику;

3. За ступенем організаційної підпорядкованості ТНК:

– «жорсткі» форми інтеграції (наприклад: холдинг, трест, конгломерат, концерн);

– «м'які» форми інтеграції (наприклад: консорціум, синдикат, картель,

стратегічні альянси тощо).

Транснаціональні корпорації (ТНК) є ключовими гравцями глобальної економіки, оскільки вони діють у кількох країнах одночасно і мають значний вплив на міжнародні ринки. Структура ТНК є складною і багаторівневою, оскільки вона має забезпечувати ефективне управління та координацію діяльності в різних регіонах та функціональних сферах. Розуміння основних елементів структури ТНК є важливим для аналізу їхньої діяльності та прийняття стратегічних рішень. В таблиці 1.3 представлено узагальнену структуру ТНК, що включає основні функціональні підрозділи.

Таблиця 1.3 – Узагальнений вигляд структури ТНК

Материнська компанія	(штаб-квартира, головна компанія, головний офіс) виступає основним адміністративним центром в усій системі ТНК. Саме в ній приймаються рішення щодо функціонування усієї мережі підприємств. Ухвалюються рішення про керівний склад управління корпорацією, НДДКР (науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи), вирішується доля підрозділів (злиття, поглинання та ліквідація), формується довгострокова виробнича, інвестиційна та фінансова політика усієї корпорації.
Філія (відділення)	повністю належить материнській компанії, не є юридичною особою, не має власного капіталу, не може самостійно випускати акції.
Асоційована компанія	є підрозділом, який не належать ТНК, материнська компанія бере участь лише в управлінні.
Дочірні компанії	повністю контролюються головною компанією за допомогою контрольного пакету, акцій.

Джерело: [44]

Така структура дає змогу запровадити єдине внутрішнє планування зовнішніх економічних операцій, пов'язати іноземні компанії не лише фінансовими, а й технологічними зв'язками (спеціалізацією та кооперацією), об'єднати їх облік, звітність, технічну та цінову політику, конкурентну тактику, тощо, тобто користуватися усіма перевагами міжнародного поділу праці.

З точки зору міжнародного менеджменту систему управління ТНК можна розділити на такі рівні:

1. Вище управління – рада директорів, (спостережна рада), управління директорів;
2. Середнє управління – центральні органи управління, які забезпечують і

контролюють роботу усіх підрозділів корпорації;

3. Нижче управління – підрозділи оперативно-господарської діяльності у складі відокремлених структурних підрозділів.

Рада директорів розробляє загальну політику, управління реалізує її на практиці. Рада директорів являє собою виборний орган, який представляє інтереси акціонерів і очолюється головою. Управління також обирають акціонери, але вони зазвичай лише виконують рішення ради директорів. Голову управління зазвичай називають президентом компанії. Рада має консультативні структури, які надають рекомендації та аналітичні висновки, що забезпечує ефективне функціонування ради [20]. Компанію очолюють генеральний та виконавчий директори. Особливе місце в керівництві займають віце-президенти, які контролюють діяльність корпорації на міжнародному ринку.

Організаційна структура ТНК визначається наступними факторами:

- рівень організаційно-правової та фінансово-економічної самостійності різних видів діяльності, що здійснюються в межах ТНК;
- рівень диверсифікації діяльності компанії в різних секторах;
- рівень присутності на різних регіональних ринках і типи операцій, які компанія здійснює на кожному з них.

Види організаційної структури:

1. Функціональний тип організаційної структури управління передбачає спеціалізацію кожного органу управління на виконанні певних видів управлінської діяльності (таблиця 1.4).

Таблиця 1.4 – Функціональний тип організаційної структури управління

Штаб-квартира ТНК				
Маркетинг	Фінансова політика	Облік	Виробнича діяльність	Персонал

Джерело: [51]

2. Регіональний – коли ТНК територіально диверсифікована і представлена на багатьох ринках. Найважливішою функцією материнської компанії є управління фінансовими потоками, що включає використання переваг, передбачених

законодавством певної країни для мінімізації податків, хеджування від валютних ризиків, доступ до унікальних або дешевих ресурсів. Через штаб-квартиру ТНК як зазвичай управляє дослідженнями і розробками, що вимагає значних фінансових витрат. Тоді як традиції та існуючі нормативні стандарти приймаючих країн безпосередньо визначають функції регіональних підрозділів ТНК. Приклад регіонального типу організаційної структури управління відображений у таблиці 1.5.

Таблиця 1.5 – Регіональний тип організаційної структури управління

Штаб-квартира ТНК		
Північноамериканське відділення	Європейське відділення	Азійське відділення

Джерело: [51]

3. Матричний тип організаційної структури управління відображає встановлення двох напрямів управління в організаційній структурі підприємства: вертикального напрямку (управління функціональними та лінійними структурними підрозділами підприємства) і горизонтального (управління окремими проектами, програмами та продуктами).

4. Дивізіональна структура передбачає поділ об'єднання підприємств на окремі дивізії (секції), де для кожної характерний певний вид діяльності.. Різновидами дивізіонної структури є:

- Холдинговий тип: являє собою фінансову залежність підрозділів від центру, що володіє контрольним пакетом акцій.
- Продуктовий тип: передбачає створення в структурі суб'єкта відокремлених господарських підрозділів, тобто виробничих підрозділів, орієнтованих на виготовлення і реалізацію конкретних видів продукції.
- Територіально-регіональний тип: передбачає відповідальність окремих дивізіїв за окремі регіони чи території.

В середовищі глобалізованого світу ТНК вважаються одними з найвпливовіших міжнародних інститутів у політичних та економічних теренах. Область функціонування програм ТНК охоплює майже всі країни та типи економічної діяльності світу. Розширення їхньої діяльності, ускладнення економічних відносин,

зміни в структурі, пріоритетах і якості споживчого попиту мають великий вплив на розвиток світових ринків. Тому доцільно визначити їх основні функції та роль в міжнародних економічних відносинах (таблиця 1.6).

Таблиця 1.6 – Основні функції ТНК

Функції	Характеристика
1. Стимулює науково-технічний прогрес	ТНК є найбільшими інвесторами і активно сприяють та забезпечують розвиток наукового і технічного прогресу
2. Стимулює тенденцію глобалізації світової економіки	У відповідь на фінансові ризики та загрози фінансових криз, викликаних глобалізацією, виникла тенденція до регіоналізації та світ був поділений три переважно самодостатні закриті регіони (Європа, Азія, Америка).
3. Сприяє розвитку світового виробництва	Виступають координаційними центрами та двигунами глобального виробництва й обміну, ТНК створюють мережу взаємовідносин усередині та між своїми комплексами, яка виходить за межі національних держав.
4. Забезпечує конкурентну боротьбу на світовому ринку	Величезні масштаби міжнародних операцій ТНК, нова стратегія поставок і виробництва забезпечують незалежність від країни походження.

Джерело: [34]

Транснаціональні компанії сьогодні відіграють величезну роль не тільки в економіці, а й мають значний вплив на міжнародне політичне життя, та все більше впливають політичний процес в світі. Вони беруть участь у формуванні національної, зовнішньої та внутрішньої політики, безпосередньо її реалізують, мають цілий набір інструментів і можливостей для реалізації та контролю своїх інтересів, є джерелами політичної активності, носіями тематичних практик, спрямованих на досягнення поставленої мети. Їхні економічні інтереси часто обумовлюють політичні цілі.

ТНК створюють власні відносини зі структурою, незалежно від національно-державних інститутів. Насправді найвпливовіші транснаціональні корпорації стали головними центрами формування політики та прийняття рішень, та почали впливати на політику національних держав, їх союзів і коаліцій. Найпотужніші ТНК стають діловими та політичними центрами, об'єднуючись у певні асоціації підприємців, торгово-промислові палати тощо, що дає їм змогу мати власний вплив та можливість лобіювання інтересів у політичних колах [35].

Транснаціональні корпорації також відіграють важливу роль у міжнародній системі безпеки, оскільки вони створюють стабільні відносини між країнами та навіть

роблять їх взаємозалежними через велику систему філій. Таким чином, внаслідок актів агресії (політичного чи військового конфлікту) ТНК можуть намагатися вплинути на врегулювання конфліктів через політичні канали впливу, адже конфлікти стають досить невідповідним і нерентабельним.

Соціальна відповідальність перед суспільством полягає насамперед у реагуванні на соціальні запити з урахуванням побажань клієнтів і співробітників. Транснаціональні корпорації можуть впроваджувати власні програми пенсійної підтримки для працівників, пільги у сфері освіти та забезпечувати навчання для підвищення кваліфікації, медичного страхування, а також глобально впливають на соціальну політику держави. Соціальний вплив також проявляється через участь у ринку праці. ТНК масово наймають кваліфікованих і некваліфікованих працівників у великих обсягах, що дуже впливає на рівень зайнятості та безробіття в країнах [55].

Соціальна відповідальність керівництва Транснаціональних корпорацій перед суспільством відображається у співпраці з місцевим населенням у таких формах, як:

1. частка місцевого капіталу в розвитку дочірніх підприємств та в їх доходах;
2. вирішення місцевих екологічних проблем;
3. створення робочих місць для населення;
4. передача нових технологій приймаючій країні;
5. благодійна діяльність.

Однак досі ці питання були під контролем держав. Країна повинна займати активну роль у процесі інтеграції у світову економіку шляхом поєднання різноманітних напрямів, форм, методів і засобів регулювання, які забезпечують стратегічну взаємодію національної економіки з глобальною економічною сферою [1].

Крім того, ТНК впливають на світову економіку через конкуренцію. Оскільки транснаціональні корпорації є великими об'єднаннями, то в них проходять величезні грошові потоки. З цієї причини таким великим компаніям легше освоїти нові напрямки, ніж виходити на нові ринки.

За рахунок вже існуючих сфер діяльності, що приносять дохід, компанія здатна зробити новий продукт конкурентоспроможним. Це може знизити ціни і витіснити

конкурентів у вигляді нових компаній.

Визначимо позитивний та негативний вплив ТНК на світову економіку в таблиці 1.7.

Таблиця 1.7 – Позитивні та негативні аспекти впливу ТНК на світову економіку

Позитивні аспекти впливу	Негативні аспекти впливу
Збільшення рівня зайнятості шляхом найму досвідчених спеціалістів та некваліфікованої робочої сили.	Прагнення ТНК до автоматизації призводить до скорочення кількості робочих місць у компанії
Можливість вибору місця розташування філій в різних країнах світу з урахуванням темпів економічного зростання, наявності економічних ресурсів і політичних настроїв.	Можливість монополізації ринку за місцем розташування філій.
Низька вартість сировини за рахунок залучення її у великих кількостях.	Екологічне навантаження на навколишнє середовище шляхом розміщення виробничого комплексу з відходами в менш розвинених країнах
Завдяки масштабу компанії розробка і передача нових технологій, знань і досвіду відбувається між країнами.	ТНК може диктувати свої умови як на рівні конкурентів, так і на рівні цілих національних економік.

Джерело: [12]

ТНК мають різний вплив як на країни базування, так і на країни перебування. Незважаючи на можливі негативні моменти, їхня діяльність сприяє надходженню прямих іноземних інвестицій, зміцненню внутрішньої торгівлі та виробництву нових видів продукції, підвищенню рівня зайнятості на ринку праці та соціального захисту тощо. Тому країни найбільше зацікавлені у розміщенні ТНК на своїй території. ТНК визначають динаміку і структуру світових ринків, рівнів конкуренції та міжнародні потоки капіталу та передача технологій (знань). Транснаціональні корпорації відіграють важливу роль в інтернаціоналізації, зміцненні виробничих зв'язків між підприємствами різних країн.

ТНК відіграють провідну роль у розвитку світових економічних відносин через розробку та впровадження глобальних стратегій, які з'єднують національні та регіональні ринки. Водночас у сучасних умовах спостерігається тенденція децентралізації управління в бік регіональних структур, що дає змогу враховувати специфіку країни, де розташована корпорація чи її представництва, приймати більш ефективні рішення та координувати виробничу та фінансову діяльність тощо [42].

Отже, сучасні ТНК належать до нового (п'ятого) покоління, і вони переважно

спираються на досягнення науки і техніки, інноваційного бізнесу. За своєю економічною природою ТНК можна розглядати як економічно інтегровану одиницю або систему, яка має централізоване управління, єдину політику і стратегію розвитку для всіх підпорядкованих їй структур (філій, представництв тощо). Вони об'єднують суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми, залучаючи тим самим найбільш прибуткові ресурси для максимізації власного прибутку. Це дозволяє їм стати активними учасниками системи міжнародних економічних відносин, брати участь у міжнародному поділі праці та ресурсів, бути центром наукового прогресу та інновацій.

Таким чином, транснаціональні компанії мають значний вплив на міжнародні економічні відносини, які певним чином їх формують і розвивають. Їх роль можна оцінювати з економічної, політичної, соціальної точок зору, але не можна обмежуватися цим, оскільки їхнє проникнення стає все більш глобальним і комплексним у всі сфери життя.

Висновки до розділу 1

Отже, ТНК є цілісною структурою, яка впроваджує власну політику через один або декілька центрів прийняття рішень для підпорядкованих підприємств (представництв, філій, дочірніх компаній) будь-якої організаційно-правової форми (приватної, державної, змішаної) на основі науково-технічної, виробничої та комерційної кооперації з метою отримання максимально сприятливих умов економічної діяльності, що, згодом, призводить до збільшення прибутку компанії та посилення економічного впливу корпорації на світове господарство.

Можна констатувати, що це визначення виправдовує мотиви діяльності таких компаній. Це тлумачення означає, що великий розмір не є обов'язковим для транснаціональної корпорації, але гнучка структура управління є обов'язковою. Ця теза набуває особливого сенсу в сучасних реаліях тотальної інформатизації та

стрімкого розвитку інформаційних технологій.

ТНК відіграють провідну роль у розвитку світових економічних відносин через розробку та впровадження глобальних стратегій, які з'єднують національні та регіональні ринки. Водночас у сучасних умовах спостерігається тенденція децентралізації управління в бік регіональних структур, що дає змогу враховувати специфіку країни, де розташована корпорація чи її представництва, приймати більш ефективні рішення та координувати виробничу та фінансову діяльність тощо.

Сучасні ТНК належать до нового (п'ятого) покоління, і вони переважно спираються на досягнення науки і техніки, інноваційного бізнесу. За своєю економічною природою ТНК можна розглядати як економічно інтегровану одиницю або систему, яка має централізоване управління, єдину політику і стратегію розвитку для всіх підпорядкованих їй структур (філій, представництв тощо). Вони об'єднують суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми, залучаючи тим самим найбільш прибуткові ресурси для максимізації власного прибутку. Це дозволяє їм стати активними учасниками системи міжнародних економічних відносин, брати участь у міжнародному поділі праці та ресурсів, бути центром наукового прогресу та інновацій.

Таким чином транснаціональні компанії мають значний вплив на міжнародні економічні відносини, які певним чином їх формують і розвивають. Їх роль можна оцінювати з економічної, політичної, соціальної точок зору, але не можна обмежуватися цим, оскільки їхнє проникнення стає все більш глобальним і комплексним у всі сфери життя.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ВПЛИВУ ДІЯЛЬНОСТІ ТНК НА РОЗВИТОК МІЖНАРОДНОГО БІЗНЕСУ

2.1 Характеристика розвитку ТНК у світовій економіці

Характерною рисою післявоєнного періоду (мова йде про Другу Світову війну) є швидкий розвиток міжнародної торгівлі та збільшення фінансових потоків. Виробництво, яке базувалося на нових технологіях, зіткнулося із вузькістю національного ринку під час процесу реалізації продукції. Збільшення розмірів міжнародної торгівлі відбувалося не лише за рахунок розширення експортного виробництва в країні, а й шляхом вивезення капіталу в інші країни для створення нових підприємств, для виготовлення продукції, тобто шляхом інвестицій.

Під час першого етапу еволюції стратегії транснаціоналізації діяльності великих промислових компаній, вони інвестували насамперед у сировинні галузі за кордоном і формували в них власні дистриб'юторські та розподільчі підрозділи. Це було спричинено не лише тим, що створення власних підрозділів збуту та дистрибуції за кордоном вимагало значно менших капіталовкладень, ніж створення виробничих підприємств за кордоном, а й можливими негативними наслідками нових виробничих потужностей, які могли вплинути на здатність підтримувати ефективний рівень завантаження виробництва на вітчизняних підприємствах компанії.

Для другого етапу розвитку стратегій ТНК характерно посилення ролі інтеграції закордонних дистриб'юторських і виробничих операцій разом із закордонними виробничими підрозділами ТНК. Переважно іноземні галузі виробничої промисловості спеціалізувалися на виробництві продукції, яка вироблялася материнськими компаніями на попередніх етапах розвитку. У різних регіонах світу виробничі філії ТНК здебільшого переорієнтувалися на виробництво продукції, яка відрізнялася від тієї, що виробляла материнська компанія, а бізнес-

підрозділи були орієнтовані на обслуговування регіональних ринків [11].

Сьогодні, на даному етапі розвитку, у світовій економіці немає жодного суттєвого процесу, який би відбувався без участі транснаціональних корпорацій. Вони беруть участь у політичних процесах і являють собою рушійну силу, яка впливає не лише на сьогоднішній світ, а й майбутнє.

Транснаціональні корпорації зараз стали основною ланкою в системі світових економічних відносин. Вони зосереджують у своїх руках виробництво та реалізацію продукції на світовому ринку. Загалом, за даними ЮНКТАД, у світі налічується приблизно 78 тис. транснаціональних корпорацій із 777 тис. іноземних підрозділів. Протягом останніх 30 років кількість ТНК зросла в 9 разів (у 1970 р. було зареєстровано 7 тис. таких компаній, у 1990 р. – 24 тис., у 2009 р. – 78 тис. ТНК), в яких працює понад 74 млн осіб. При тому на території промислово розвинених країн знаходиться понад 80% материнських компаній і близько 33% афілійованих [43].

В останні десятиліття XX – на початку XXI ст. глобалізація наростила стрімкий темп. Сучасними проявами глобалізації є корпорації, які виробляють мобільні пристрої («Samsung», «Xiaomi», «Apple»), продукти харчування («Coca-Cola», «McDonald's», «Pepsi»), компанії «Dream Works Pictures», «Microsoft Corporation», «IKEA».

Найпотужніші ТНК знаходяться в ЄС, США і Японії. Проте, останнім часом, все більше розвиваються транснаціональні корпорації родом із нових індустріальних країн, таких, як Китай, Південна Корея, Мексика, Бразилія, що пов'язано з тим, що ці країни реалізують стратегію застосування конкурентних переваг. Зазвичай, ТНК є багатогалузевими компаніями, їх діяльність широко диверсифікована. Наприклад, кожна з 500 найбільших транснаціональних корпорацій США має підрозділи в середньому в 11 галузях, а найбільші охоплюють 30-50 галузей. У групі 100 провідних промислових компаній Великобританії 96 є багатогалузевими компаніями, 90 в Італії, 84 у Франції і 78 в Німеччині. Данні ЮНКТАД свідчать, що 60 % ТНК займаються виробництвом товарів, 37% припадає на сферу послуг, 3% лишається на видобувну промисловість і сільське господарство [22].

Щодо міжнародних інвестицій, можна сказати, що у 2019 р. почала змінюватися

динаміка прямих іноземних інвестицій (ПІІ) в усіх країнах світу. Спочатку це спровокувала пандемія COVID-19, а потім сильного удару завдав початок повномасштабної фази війни в Україні у 2022 р. Спалах Коронавірусу в Китаї з запровадженням карантинних заходів у регіонах, які відігравали важливу роль у глобальних ланцюжках створення вартості, через, що ще більше скоротилися інвестиції в новостворені компанії. Очікуване підвищення процентних ставок у країнах з високою інфляцією знизило кон'юнктуру ринків і сповільнило зростання міжнародного фінансування проектів. Негативні настрої на фінансових ринках і ознаки неминучої рецесії можуть прискорити скорочення ПІІ.

З іншої сторони, є кілька стабілізуючих факторів. Базою для фінансування міжнародних проектів можуть стати масштабні програми державної підтримки інвестицій в інфраструктуру з багаторічним терміном реалізації. Міжнародні фінансові операції транснаціональних компаній ще не втратили обертів. Виходячи зі структури потоків ПІІ у 2021 р., деякі регіони – їх великі реципієнти, особливо Європа, все ще демонструють відносно низькі показники, порівняно з минулими періодами.

Відновлення ПІІ у 2021 р. було пов'язане з їх зростанням у всіх регіонах. Однак майже 3/4 глобального приросту було зумовлено зростанням у розвинутих країнах (рисунок 2.1), де приріст досяг 746 мільярдів доларів США, що удвічі перевищує рівень 2020 р. Це спричинило великі фінансові потоки в середині компаній і різкі коливання ПІІ в головних інвестиційних центрах. Великий обсяг нерозподіленого прибутку у 2021 р. став результатом рекордних прибутків.

На рисунку 2.1. зображено, що найбільший приплив ПІІ відслідковується в США і становить – 151 млрд дол. США у 2020 р. та 367 млрд дол. у 2021 р.. Найменший приплив інвестицій до Мексики – 28 млрд. дол. США у 2020 році і 32 млрд. дол. США у 2021 році.

З 500 найбільших міжнародних корпорацій, лише 85 контролюють 75% усіх іноземних інвестицій. ТНК працюють не у всіх секторах економіки. Ці ТНК розвиваються у таких сферах: фармацевтичній, нафто-газо видобувній, виробництві автомобілів, харчовій промисловості, банківській справі, розробці програмного

забезпечення, роздрібній торгівлі та високотехнологічному виробництві.

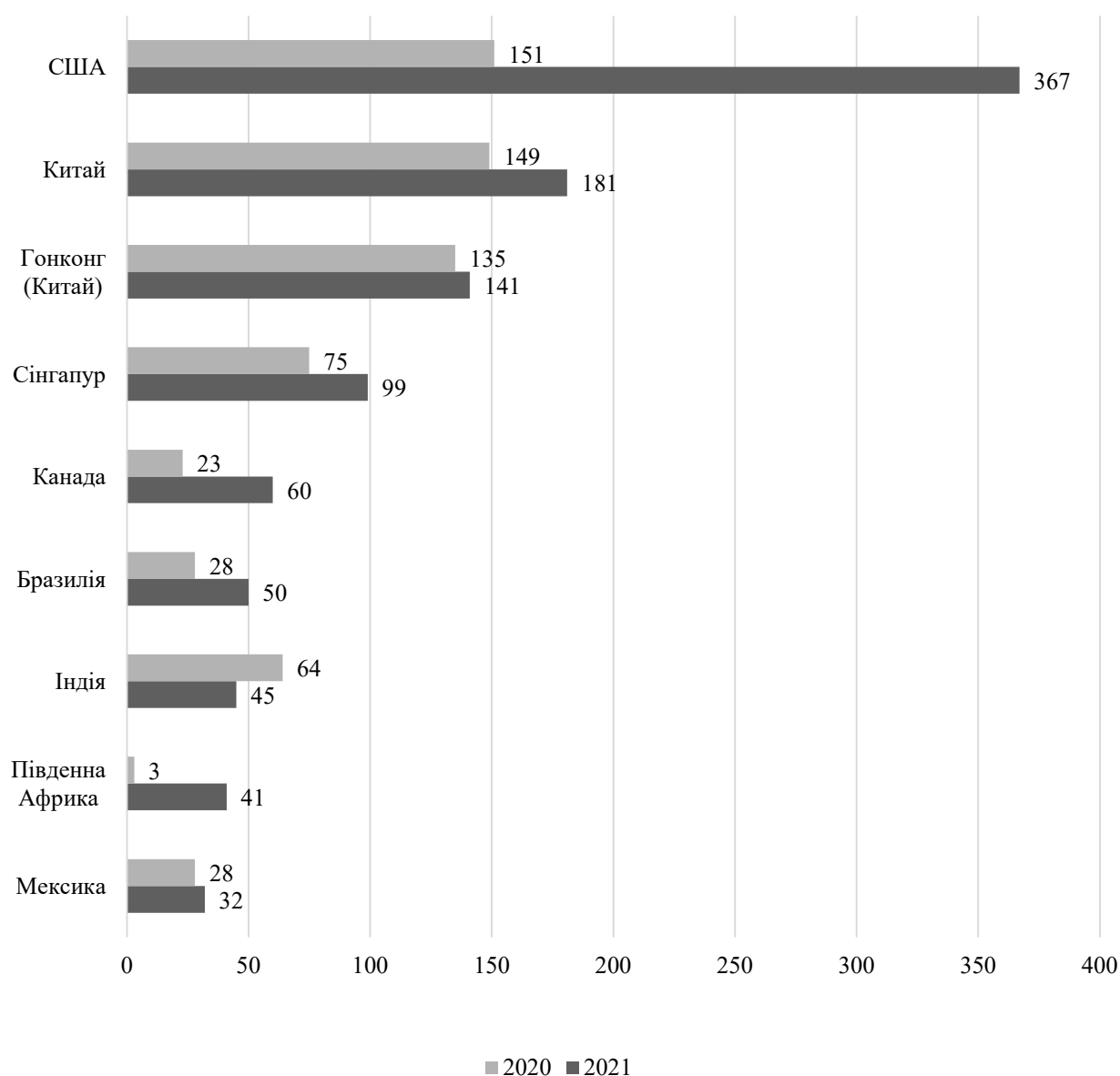

Рисунок 2.1 – Надходження ПІ до найбільших приймаючих країн у 2020-2021 рр. (млрд дол. США)

Джерело: [59]

Проведемо аналіз рисунку 2.2. Варто зазначити, що найбільша кількість ТНК знаходиться у банківсько-фінансовій сфері. Загалом станом на 2020 рік за сферами діяльності налічувалося 206 найбільших ТНК.

Важливо, що кожна сфера діяльності має країни-засновники (зображено в табл. 2.1), завдяки чому вони сьогодні успішно працюють на міжнародному ринку.

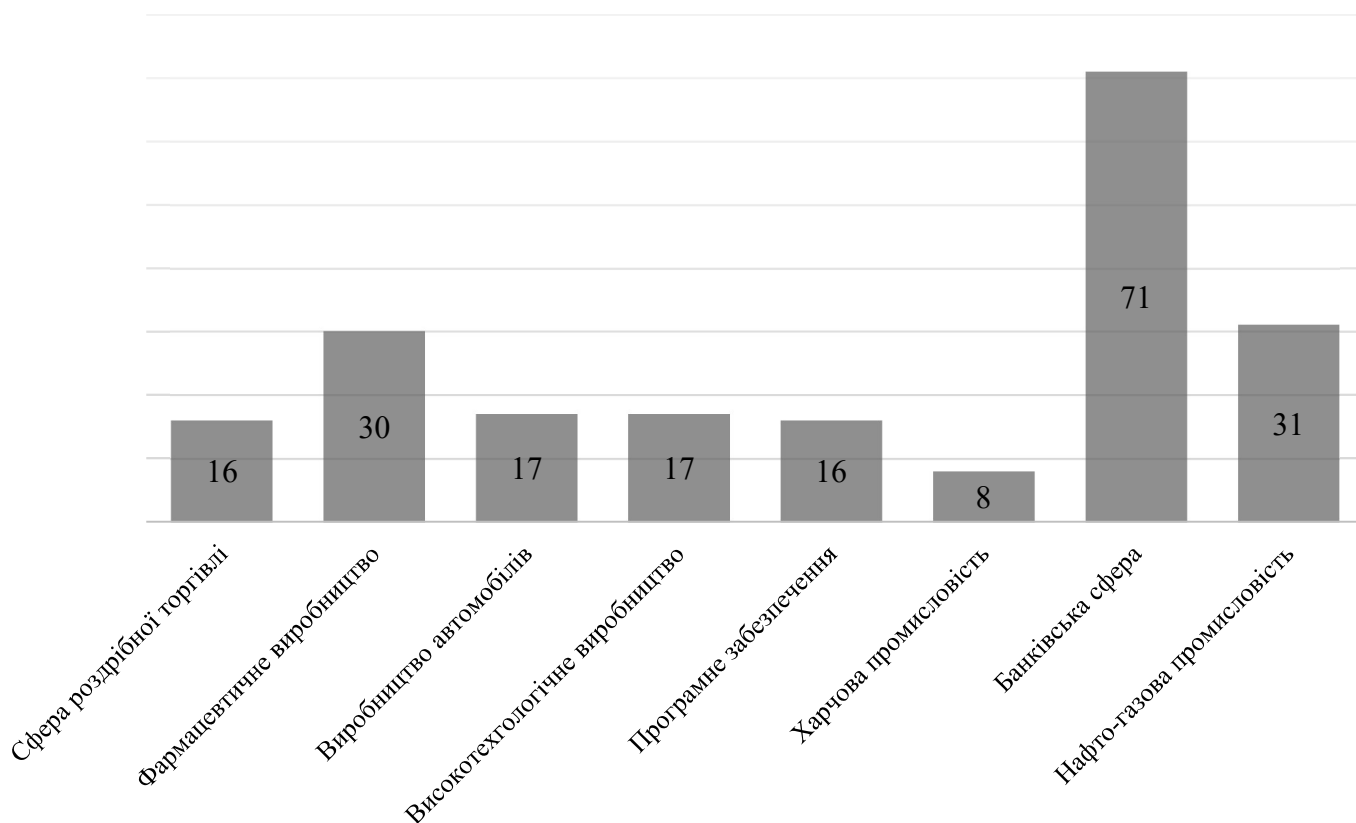

Рисунок 2.2 – Кількість найбільших ТНК за виробничою спеціалізацією в 2020 р.

Джерело: [49]

Так, проаналізувавши структуру ТНК з точки зору виробничої спеціалізації, серед найбільших галузевих груп можна виділити групи ТНК у банківсько-фінансовому секторі та видобутку нафти і газу, перші позиції посідають країни: США Китай та Росія, а також у сфері фармацевтичного виробництва – провідною країною є Данія, Франція та Швейцарія.

Проведемо аналіз на рис. 2.3 загальної динаміки кількості найбільших ТНК в період з 2012 по 2020 роки.

З даної таблиці можна зробити висновок, що загальна кількість найбільших ТНК залишається приблизно на одному рівні.

Важливим показником успіху компанії на міжнародному ринку також є обсяг продажів, реалізованих на території інших країн. За таким принципом проаналізовано найбільші ТНК світу, перелік яких наведено нижче в таблиці 2.2.

Таблиця 2.1 – Сфери діяльності ТНК та їх країни засновники

Сфера діяльності	Країна засновник
Сфера роздрібної торгівлі	Іспанія, США Мексика
Фармацевтичне виробництво	Франція, Данія, Швейцарія
Виробництво автомобілів	Японія, Німеччина, Франція
Високо-технологічне виробництво	Японія, Тайвань, США
Програмне забезпечення	Франція, Німеччина Нідерланди
Виробництво харчової продукції	Швейцарія, Великобританія
Банківсько-фінансова сфера	Китай, США, Австралія
Видобуток нафти і газу	США, Росія, Китай

Джерело: складено автором

Таблиця 2.2 показує, що перше місце займає Berkshire Hathaway з продажами 276,09 млрд. дол. США і активами 958,78 млрд. дол. США, а останнє місце займає японська Toyota Motor Company і має найнижчі продажми 281,75 млрд. дол. США і активами 552,46 млрд. дол. США.

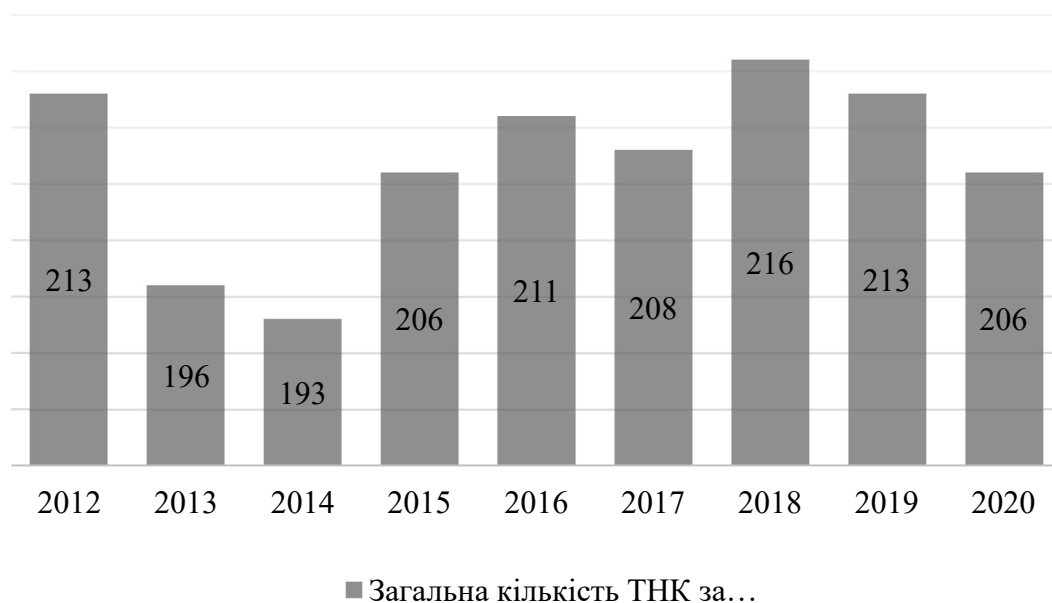

Рисунок 2.3 – Динаміка кількості найбільших ТНК (за 2012-2020 рр.)

Джерело: [48]

За даними Forbes на 2022 р. щодо найбільших компаній світу – рейтинг The Global 2000, який включає 2000 компаній, вперше з 2003 р., очолив холдинг Berkshire Hathaway. Йому вдалося витіснити ICBC (Промисловий і комерційний банк Китаю) з першої позиції.

Таблиця 2.2 – Найбільші транснаціональні компанії світу за продажами та активами у 2022 р.

Назва	Країна	Активи	Продажі
Toyota Motor	Японія	552,46 трлн. дол. США	281,75 млрд. дол. США
Bank of America	США	3,24 трлн. дол. США	96,83 млрд. дол. США
Agricultural Bank of China	Китай	4,56 трлн. дол. США	191,42 млрд. дол. США
Apple	США	381,19 млрд. дол. США	378,7 млрд. дол. США
Amazon	США	420,55 млрд. дол. США	469,82 млрд. дол. США
China Construction Bank	США	4,75 трлн. дол. США	202,07 млрд. дол. США
JPMorgan Chase	США	3,95 трлн. дол. США	124,54 млрд. дол. США
Saudi Aramco	Саудівська Аравія	576,04 млрд. дол. США	400,38 млрд. дол. США
ICBC	Китай	5,52 трлн. дол. США	208,13 млрд. дол. США
Berkshire Hathaway	США	958,78 млрд. дол. США	276,09 млрд. дол. США

Джерело: [15]

Усі найбільші компанії світу, які увійшли до The Global 2000, за моніторинговий період 2021 р., у підсумку змогли продати товарів і надати послуг на 47,6 трлн дол. США, з яких прибуток склав 5 трлн. дол. США Їх загальні активи становлять 233,7 трлн. дол. США, а ринкова капіталізація – 76,5 трлн. дол. США До Global 2000 входять найбільші компанії з 58 країн. З них найбільше, а саме 590, зареєстровано в США, далі йде Китай (351 компанія) і 196 компаній у Японії [15].

Через значне місячне падіння акцій, Meta покинула десятку найбільших компаній світу за ринковою вартістю. Натомість у десятку найдорожчих компаній увійшла китайська телекомунікаційна компанія Tencent Holdings Ltd.

У свій час компанія Meta мала капіталізацією понад 1 трлн. дол. США і була шостою за розміром у світі. За місяць акції Meta впали на 37%. Зниження відбулося з 318,15 дол. США 18 січня до 207,42 дол. США 17 лютого. На початку лютого 2022 р. ціна акцій Meta впала на 20%, компанія втратила майже 200 млрд. дол. США капіталу через конкуренцію з боку інших соціальних мереж, особливо TikTok [52].

Отже, транснаціональні корпорації відіграють важливу роль у світовій

економіці, впливаючи на ринки, рух міжнародного капіталу, передачу технологій та рівень конкурентоспроможності, сприяючи глобалізації та зміцненню виробничих відносин між країнами. ТНК мають централізоване управління з певним ступенем автономії філій та дочірніх компаній, створюючи власні мережі науково-технічної діяльності, виробництва та збуту по всьому світу. Вони класифікуються за країною походження, розміром, рівнем транснаціоналізації та галузевою спрямованістю, що дозволяє об'єктивно оцінити їх переваги та недоліки.

Глобалізація стирає межі між транснаціональними та звичайними корпораціями, оскільки відбувається інтернаціоналізація ринків збуту, виробництва та власності. Існує кілька типів корпорацій (глобальні, багатонаціональні, міжнародні, транснаціональні), які відрізняються підходами до управління, стратегічної та маркетингової політики. Найпотужніші ТНК знаходяться в ЄС, США та Японії, але останніми роками зростає кількість ТНК з нових індустріальних країн, таких як Китай, Південна Корея, Мексика, Бразилія [46].

Пандемія COVID-19 та війна в Україні значно вплинули на динаміку прямих іноземних інвестицій, призвівши до скорочення інвестицій у новостворені компанії. Масштабні програми державної підтримки інвестицій в інфраструктуру можуть стати базою для фінансування міжнародних проектів. Найбільші ТНК за продажами та активами включають такі компанії, як Toyota Motor, Bank of America, Apple, Amazon, Saudi Aramco та інші, домінуючи на світових ринках і маючи значний вплив на глобальну економіку.

Транснаціональні корпорації (ТНК) відіграють критично важливу роль у розвитку світової економіки. Вони виступають основними гравцями на міжнародній арені, впливаючи на ринки, рух капіталу, передачу технологій. Їх діяльність сприяє глобалізації та зміцненню економічних відносин між країнами.

Сьогодні, в умовах глобалізації, ТНК стали невід'ємною частиною міжнародного бізнесу. Вони зосереджують значну частину виробництва та реалізації продукції на світовому ринку, і впливають на політичні та економічні процеси. Найбільші ТНК переважно розташовані в розвинених країнах, таких як США, ЄС та Японія, але все більше компаній з нових індустріальних країн, таких як Китай,

Південна Корея, Мексика та Бразилія, виходять на міжнародну арену.

У підсумку, транснаціональні корпорації є ключовими агентами глобалізації, які сприяють розвитку світової економіки. Їх вплив на ринки, технології та інвестиції забезпечує подальший розвиток і інтеграцію світової економіки.

2.2. Наслідки економічної діяльності ТНК

У сучасному світі транснаціональні корпорації стали зв'язуючим елементом між національними економіками і світовим господарством, їхня діяльність все більше змінює світове господарство на єдиний ринок факторів виробництва.

Для збереження конкурентних переваг на міжнародному ринку, ТНК повинна займатися різнобічною діяльністю, яка при правильно обраній глобальній стратегії приносить найкращі результати. В той же час потрібно зважати на переваги, якими володіє ТНК, порівняно з національними підприємствами: ТНК має можливість досягти збільшення ефективності за рахунок підвищення якості обслуговування клієнтів, або зниження витрат на виробництво та збут [31].

Економіки країн, що розвиваються, часто приваблюють іноземних інвесторів природною сировинною базою, відносно дешевою робочою силою та високим технічним рівнем профільної освіти. Прикладом цього, до початку повномасштабного вторгнення, була Україна, яка була великим ринком і відкритим простором для приватизації, особливо стратегічних об'єктів, чим активно користувалися великі компанії [40].

До позитивних наслідків діяльності ТНК можна віднести:

- зростання надходжень до національного бюджету приймаючої країни;
- активний розвиток національного виробництва та конкуренції на ринку;
- збільшення впливу держави на міжнародній арені;
- прискорення розвитку науково-технічного прогресу;
- підвищення якості та здешевлення продукції;

- збагачення вітчизняного виробника.

ТНК можуть підтримувати і проводити модернізацію капіталомістких сегментів промисловості, піднімати їх загальний технологічний рівень та посилювати конкурентні переваги на міжнародних ринках.

Не дивлячись на все це, діяльності ТНК має й свої негативні наслідки, які в певній мірі витікають з її переваг. Отож, активна транснаціоналізація національної економіки може привести до поступової втрати державного суверенітету, права на національне багатство і з часом перетворити країну на джерело ресурсів і дешевої робочої сили [24].

Є такі негативні ефекти, як просування власних інтересів, посилення значення і впливу приватних осіб на контроль з боку держави, іноді це може призвести до повної монополізації галузей. Власники транснаціональних корпорацій, які мають значний вплив на державний апарат, створюють власні умови для ведення бізнесу і можуть діяти на світовому ринку як окремі самостійні суб'єкти. Водночас це може мати більше негативних економічних наслідків, ніж користі, не лише для приймаючої країни, а й для країни базування (таблиця 2.2).

З таблиці 2.2 можна зробити висновок, що існує багато протиріч відносно ефективної діяльності ТНК у різних країнах світу. Зацікавленість транснаціональних компаній у максимізації прибутку, а відтак виключно у високорентабельних галузях економіки, негативно впливає на конкурентоспроможність таких галузей, як машинобудування, нафтопереробка, металургія, хімічна промисловість тощо, адже вони є залежними від інновацій.

Іноземні інвестори часто «хапають» найперспективніші і розвинені галузі промисловості приймаючих країн і намагаються нав'язувати вітчизняним компаніям свою корпоративну культуру, екологічно небезпечні матеріали, небезпечні технології тощо. Такі галузі, як металургія, енергетика, транспорт, суднобудування та телекомунікації, у багатьох країнах закриті для іноземних інвесторів, адже вони є фундаментом національної економіки. Нехтування такою практикою може призвести до значного посилення залежності економіки країни від іноземних ТНК.

Таблиця 2.2 – Негативні наслідки діяльності ТНК

Для приймаючої країни	Для країни базування
ТНК можуть викликати нестабільність інвестиційного процесу	Власна корпоративна ідеологія ТНК (наявність власних спеціальних служб, які мають достатню кількість зброї)
ТНК можуть розміщувати на території країни перебування екологічно небезпечні виробництва та підприємства із застарілим обладнанням.	Державне регулювання іноземного інвестування (заборона інвестування в окремі галузі).
ТНК можуть маніпулювати цінами, щоб уникнути податків	Особливості умов інвестування (використання національних напівфабрикати, навчання персоналу, розширення експорту та вивезення всієї продукції за кордон).
Приймаючій країні ТНК можуть нав'язати неперспективні напрямки в системі розподілу праці.	Наявність протиріч між територіально обмеженою компетенцією держави і інтернаціональним глобальним характером операцій ТНК .
Представники приймаючої країни не можуть брати участь у виконанні науково-дослідних робіт	Ризик конфіскації інвестицій
У випадку кризи капітал ТНК концентрується в країні базування для стабілізації внутрішньої ситуації.	-
Вичерпання природних ресурсів приймаючих країн.	-

Джерело: [27]

До основних позитивних наслідків діяльності транснаціональних корпорацій, які були отримані в наслідок плідної співпраці з державами, міжнародними організаціями та громадськими інституціями можна віднести: розвиток стандартів демократичного управління на державному та міжнародному рівнях, які стали взірцем для всіх країн світу. Забезпечення гарантованого прийняттого мінімального рівня якості життя для, майже, всього населення в провідних індустріально розвинених країнах. Напротязі ХХ століття ТНК прямо і опосередковано брали участь у створенні автомобільної та авіаційної техніки, ядерних і ракетно-космічних технологій, які повністю змінили лише розстановку та баланс сил у всьому світі, а й економічну структуру світового господарства[30]. Значну участь ТНК взяли в розвитку інформаційних технологій, на основі яких почав формуватися е-бізнес. За прямої участі ТНК з'явився термін «метакapіталізм» і почався процес глобалізації; в 90-х роках ХХ століття , порівняно з іншими регіонами планети, США разом з провідними країнами Європи здійснили значний прорив у такому сегменті світового

економічного розвитку, як наука та технології, що дозволило їм перейти на нову фазу розвитку постіндустріального суспільства [30].

Як негативні наслідки посилення ролі ТНК у світі можна рахувати: неспроможність досягнення поставлених цілей без залучення військового потенціалу. Економічну основу можна прослідкувати як в обох світових війнах, так і в усіх локальних конфліктах, які відбувалися і відбуваються в XX – XXI століттях. Про це свідчить провал сорокалітньої багатокomпонентної програми допомоги розвитку у створенні «золотого мільярда» споживачів, користувачів і клієнтів, що призвело до неконтрольованого зростання бідності, зубожіння та непередбачуваної соціальної напруги навіть у розвинених країнах. Практична відсутність у XX столітті системи глобального управління світовою співдружністю і світовим господарством як його підсистема [30].

В наш час ТНК розширюють свою міжнародну діяльність, купуючи або створюючи нові компанії, організовуючи спільні підприємства або приєднуючись до інших видів асоціацій. В той же час для здійснення таких операцій немає необхідності вдаватися до вивезення капіталу та реінвестування власного прибутку. Завжди є варіант поглинути іноземну компанію, отримавши кредит на місці проведення операції. Використовуються й інші способи консолідації активів і набуття контролю (наприклад, вилучення місцевого основного капіталу в рахунок погашення боргу) [29].

Діяльність транснаціональних корпорацій суттєво впливає на розвиток світової економіки та національних економічних систем. З одного боку, ТНК сприяють розвитку приймаючих країн через збільшення надходжень до національного бюджету, розвиток виробництва, підвищення якості продукції та стимулювання науково-технічного прогресу. Вони також здатні модернізувати капіталомісткі сегменти промисловості, що підвищує технологічний рівень і конкурентоспроможність на міжнародних ринках.

Однак, діяльність ТНК має і негативні наслідки. Вони можуть призводити до втрати державного суверенітету, виснаження природних ресурсів, екологічного забруднення та монополізації галузей економіки. ТНК можуть нав'язувати

неперспективні напрямки в системі розподілу праці, маніпулювати цінами для уникнення податків, а також використовувати екологічно небезпечні технології.

Крім того, існує ризик, що інтереси ТНК будуть переважати над інтересами національної економіки, що може призвести до економічної залежності приймаючих країн від іноземних корпорацій. В умовах глобалізації, ТНК мають значний вплив на політичні та економічні процеси, що може мати більше негативних наслідків, ніж користі як для приймаючої країни, так і для країни базування.

Отже, для максимізації позитивних ефектів від діяльності ТНК та мінімізації їх негативних наслідків, необхідно забезпечити ефективне державне регулювання, сприяти розвитку національної економіки та захисту національних інтересів на міжнародному рівні.

Висновки до розділу 2

Транснаціональні корпорації відіграють критично важливу роль у розвитку світової економіки. Вони виступають основними гравцями на міжнародній арені, впливаючи на ринки, рух капіталу, передачу технологій. Їх діяльність сприяє глобалізації та зміцненню економічних відносин між країнами.

Сьогодні, в умовах глобалізації, ТНК стали невід'ємною частиною міжнародного бізнесу. Вони зосереджують значну частину виробництва та реалізації продукції на світовому ринку, і впливають на політичні та економічні процеси. Найбільші ТНК переважно розташовані в розвинених країнах, таких як США, ЄС та Японія, але все більше компаній з нових індустріальних країн, таких як Китай, Південна Корея, Мексика та Бразилія, виходять на міжнародну арену.

У підсумку, транснаціональні корпорації є ключовими агентами глобалізації, які сприяють розвитку світової економіки. Їх вплив на ринки, технології та інвестиції забезпечує подальший розвиток і інтеграцію світової економіки.

Діяльність транснаціональних корпорацій суттєво впливає на розвиток світової економіки та національних економічних систем. З одного боку, ТНК сприяють розвитку приймаючих країн через збільшення надходжень до національного бюджету, розвиток виробництва, підвищення якості продукції та стимулювання науково-технічного прогресу. Вони також здатні модернізувати капіталомісткі сегменти промисловості, що підвищує технологічний рівень і конкурентоспроможність на міжнародних ринках.

Однак, діяльність ТНК має і негативні наслідки. Вони можуть призводити до втрати державного суверенітету, виснаження природних ресурсів, екологічного забруднення та монополізації галузей економіки. ТНК можуть нав'язувати неперспективні напрямки в системі розподілу праці, маніпулювати цінами для уникнення податків, а також використовувати екологічно небезпечні технології.

Крім того, існує ризик, що інтереси ТНК будуть переважати над інтересами національної економіки, що може призвести до економічної залежності приймаючих країн від іноземних корпорацій. В умовах глобалізації, ТНК мають значний вплив на політичні та економічні процеси, що може мати більше негативних наслідків, ніж користі як для приймаючої країни, так і для країни базування.

Отже, для максимізації позитивних ефектів від діяльності ТНК та мінімізації їх негативних наслідків, необхідно забезпечити ефективне державне регулювання, сприяти розвитку національної економіки та захисту національних інтересів на міжнародному рівні.

РОЗДІЛ 3

ТНК В ГЛОБАЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

3.1. Можливості, загрози та проблеми, з якими стикаються ТНК

Транснаціональні корпорації відіграють ключову роль у глобальній економіці, забезпечуючи значну частину міжнародної торгівлі та інвестицій. Завдяки своїм масштабам і ресурсам, ТНК мають унікальні можливості для впровадження інновацій, розвитку нових ринків і створення робочих місць у різних країнах. Вони активно беруть участь у всіх глобальних процесах, включаючи політику, економіку, фінансові інвестиції, науково-технічний прогрес та екологічну сферу. Однак, разом із цими можливостями, ТНК стикаються зі значними загрозами та проблемами, які можуть впливати на їхню діяльність.

Досліджуючи діяльність ТНК у світовому масштабі, можна виділити такі основні проблеми:

Проблема миру і війни. Для ефективної діяльності ТНК необхідне мирне співіснування країн. Адже ТНК діють у багатьох країнах світу і в країні, де починається військовий конфлікт, ТНК багато втрачають. Це пов'язано з фінансовими надходженнями, соціальними факторами та загрозою життю працівників підприємства. Якщо ТНК, яка виробляє компонент кінцевого продукту, опиниться в зоні військового конфлікту, то під загрозою опиниться все виробництво компанії.

Фінансова проблема. Перш за все, це пов'язано з фінансово-економічною кризою. Останнім часом було кілька криз, які зачепили майже кожену країну в світі. Економічні падіння починаються в США і поширюються на весь світ. Ці кризи продемонстрували вразливість національних економік перед світовими тенденціями. Імовірність появи будь-якої кризи найбільше впливає на діяльність ТНК. Адже криза

в одній країні вплине на всю систему корпорації. Багато відомих компаній заявили про скорочення або закриття виробництв під час кризи 2008 року. У свою чергу, банкрутство багатьох компаній посилило напругу в соціальній сфері: сотні тисяч працівників у всьому світі втратили роботу, і це явно призвело до погіршення рівня життя [57].

Проблема взаємовідносин держав з різним економічним, політичним і релігійним устроєм. Ця проблема може виникнути під час взаємодії двох і більше країн у яких різний культурний, економічний, політичний чи релігійний устрій. Наприклад материнська компанія знаходитиметься в США, а дочірня в Китаї, тож є ймовірність, що на підставі вищеописаних причин теоретично можуть з'явитися проблеми. Важливим негативним моментом для ТНК в приймаючих країнах є те, що міжнародні корпорації можуть чинити тиск на уряд приймаючої країни, щоб втягнути його в конфронтацію зі своїми конкурентами.

Екологічна проблема. Екологічна проблема – одна з глобальних проблем сучасності, яка проявляється у недбалому і безвідповідальному ставленні суспільства до природи, порушенні природних процесів через надмірну техногенну дію, неможливості передбачити наслідки науково-технічного прогресу, збільшенні споживання енергії та спалюванні усіх видів палива, демографічному вибуху, збройних конфліктах, тощо.

Недосконалість ринку. Можливі незаплановані витрати, спричинені виходом на зовнішні ринки, представляють меншу цікавість для місцевої компанії. Компанії також можуть бути ізольованими від конкуренції на внутрішньому ринку транспортними витратами та іншими тарифними та нетарифними обмеженнями, що може змусити їх конкурувати та зменшити їх доходи. Вони можуть збільшити спільний прибуток шляхом об'єднання або інкорпорації, що зменшить суперництво на спільному ринку. Це також може мати місце, якщо на зовнішньому ринку мало аналогів або присутні ліцензійні обмеження.

Податки важливий аспект у виборі країни для ведення бізнесу. ТНК, безперечно, розглядають низькі податки або дешеву робочу силу як елемент переваги. Корпорація, яка матиме нижче податкове обкладення матиме перевагу над

компанією конкурентом. Тож це явище може являти собою як і проблему, так і перевагу. В той же час між собою змагаються і країни за увагу ТНК. Щоб бути конкурентоспроможними, країни пропонують податкові пільги, певну державну допомогу для транснаціональних корпорацій або ще можуть зацікавити кращою інфраструктурою [17]. Якщо ці стимули не дають бажаного результату, країни можуть зіштовхнутися з проблемами, які зменшують їх шанси на отримання іноземних інвестицій.

Політична нестабільність. Багато ТНК зіштовхуються з політичною нестабільністю в процесі ведення справ на міжнародній арені і це являє собою проблему. Найчастіше таке явище виникає за відсутності надійної державної влади в країні, де базується компанія. Через це збільшуються бізнес-витрати, зростають ризики, а іноді це призводить до зниження здатності управління компанії передбачати тенденції в бізнесі. Політичну нестабільність також можна пов'язати з високим рівнем корупції, а також зі слабкою законодавчою базою, яка заважає надходженню іноземних інвестицій [2].

Можливість виходу з ринку може становити вагомую проблему для країни базування. Через свої розміри ТНК можуть мати вагомий вплив на політику держав, в першу чергу через загрозу можливості виходу з ринку [38]. За приклад можна взяти старання деяких країн скоротити витрати на охорону здоров'я. Їх уряди спробували примусити фармацевтичні компанії надати ліцензії на виготовлення своїх запатентованих ліків місцевим конкурентам за зниженою оплатою, тобто намагалися штучно занизити ціну. Зіткнувшись із цією проблемою, фармацевтичні корпорації просто пішли з ринку, що призвело до обмеження доступності та дефіциту сучасних ліків. Країни, які досягли найбільшого успіху в такому протистоянні з ТНК, це великі країни, такі як США та Бразилія, які мають сильні компанії-конкуренти на внутрішньому ринку.

Недобросовісне лобіювання. Транснаціональне корпоративне лобіювання зосереджується на низці бізнес-питань та проблем, від екологічного регулювання до тарифних структур. Фірми, які вклали великі кошти в механізми контролю забруднення, можуть лобіювати дуже суворі екологічні стандарти, намагаючись

витіснити з ринку конкурентів, які після усіх проведених маніпуляцій вже не відповідають екологічним нормам. Компанії лобіюють тарифи, щоб обмежити конкуренцію з боку іноземних галузей. На кожну тарифну категорію, яку одна ТНК хоче знизити, знайдеться інша ТНК, яка захоче підняти тариф. Навіть в автомобільній промисловості США пропорція імпортованих компанією компонентів буде різною, тому деякі фірми віддають перевагу суворішим обмеженням на імпорт, тоді як інші віддають перевагу послабленими.

Основною рушійною силою сучасного світу є транснаціональні корпорації. Величезні компанії контролюють понад 50% світового промислового виробництва і дають старт світовому науково-технічному прогресу. ТНК сьогодні беруть активну участь у всіх глобальних процесах. Вони, поряд з промислово розвиненими країнами, широко проявляються в політиці, економіці, фінансових інвестиціях, інформаційній, науково-технічній, військовій, технологічній та екологічній сферах. Тому ТНК є невід'ємною частиною сучасних міжнародних відносин і проблеми, що виникають у цих відносинах, безпосередньо впливають на активи ТНК [37]. Найактуальнішими проблемами міжнародних відносин, які гальмують розвиток ТНК, є: військові конфлікти, фінансові кризи, екологічні проблеми, бідність слаборозвинених країн, розбіжність у поглядах на політику всередині країни, економіку та релігію.

Існують також можливості та загрози, з якими стикаються ТНК, навіть якщо вони можуть здаватися не такими значними. Споживачі послуг та клієнти є дуже важливими для ТНК. Вони можуть принести їм як переваги, так і недоліки. У всьому світі існує велика кількість різних ринків, які залежать від країни чи регіону і мають свої культурні особливості. Таким чином, ТНК завжди мають враховувати традиції місцевих мешканців і створювати продукти та послуги, які подобаються клієнтам незалежно від вартості. Це можна вважати перевагою, оскільки завжди є цільова аудиторія, якій ТНК може надавати послуги, але це також може бути недоліком, тому що для отримання продукту високого рівня і надання найкращих послуг потрібні працівники, які повинні мати певний набір навичок. Якщо співробітники не мають належних вмінь, ТНК повинні створити програми для розвитку та підвищення фаху, щоб вони могли добре працювати від імені цих корпорацій. Тому ТНК змушені

адаптуватися до нових ринків. Через існування такої кількості ринків по всьому світу з різними звичаями та вимогами ТНК можуть адаптувати нові тенденції з одного ринку на інший, який схожий і отримувати від цього вигоду. Маючи велику чергу клієнтів, які очікують своїх пропозицій, ТНК виробляють і продають широкий асортимент товарів і послуг. Але в сучасній економіці ми можемо спостерігати, що ринок продуктів і послуг перевантажений. Різних пропозицій дуже багато, можливо, забагато. Щоб вижити в «джунглях» пропозицій, ТНК мають вигадувати інноваційні та екстраординарні ідеї продуктів і послуг, які мають бути високої якості та привабливого дизайну. Але, також, пропозиції мають бути різного рівня якості, орієнтуючись та підлаштовуючись до фінансових можливостей клієнтів, яким вони продають ці товари. Отже, завжди є спосіб вижити на ринку. Зрештою, все зводиться до здатності ТНК вижити під час такої конкуренції [7].

Тепер виникає питання, чи є конкуренція стимулом для розвитку чи загрозою для ТНК. Конкуренція є загрозою, доки одна ТНК недооцінює ринок та його оточення. Але у конкурентів завжди є чому повчитися. Тільки уважно спостерігаючи за своїми опонентами, ТНК може розвиватися, не наражаючи себе на небезпеку [6]. Якщо транснаціональній корпорації вдається стати популярною на ринку, то вона отримує велику перевагу: може встановити тренд для свого виду продукції і послуг, ставши одним з лідерів на ринку. Але іноді це недолік для клієнтів, але можливість для ТНК. Це пов'язано з тим, що ціна продукту включає не лише його вартість та інші додатки, а й бренд. Візьмемо, наприклад, Apple: їх продукти мають найвищу якість, привабливий дизайн, вони легкі у використанні, як і багато інших брендів. Але через свою популярність Apple дозволяє собі підвищити ціну, тому що вони будуть продаватися, поки залишаються лідером на ринку.

Іншою можливістю, або, радше, перевагою для ТНК є той факт, що деякі з них настільки великі та впливові, що вони можуть впливати на уряди країн, використовуючи їх у своїх потребах [53]. І це відбувається здебільшого з країнами, що розвиваються, які потребують допомоги ТНК та їхнього капіталу, щоб розвиватися в економічному, соціальному та політичному плані і навіть отримати можливість покращити міжнародні відносини з іншими країнами. Тож факт

потрапляння певної країни під залежність ТНК є можливістю для корпорації лобіювати свої інтереси та впливати на політичне та економічне життя країни, але для самої держави це може становити проблему не дивлячись на усі плюси.

Отож далі проведемо SWOT аналіз, тобто визначимо сильні та слабкі сторони, а також розглянемо загрози та можливості з якими стикаються ТНК в таблиці 3.1.

Таблиця 3.1 – SWOT-аналіз діяльності транснаціональних корпорацій

Сильні сторони	Слабкі сторони
-Провідні інновації у широкому діапазоні діяльності; - Репутація бренду, надає перевагу перед місцевими компаніями; - Роздрібні магазини в багатьох країнах і стратегічне партнерство з локальними виробниками; - Сильні маркетингові та рекламні кампанії; - Відносно швидкий процес розвитку продукту; - Можуть здійснювати значний вплив на порядок денний і правила Світової організації торгівлі; - Лідери індустріалізації в нерозвинених країнах або країнах, що розвиваються; - Продукти, виробничі процеси та методи управління зазвичай близькі до передових, а самі корпорації активно переймають міжнародний досвід і постійно вдосконалюючись; - Започатковують тренди на світовому ринку.	- Іноді високі ціни на свою продукцію, не завжди орієнтовані на людей низького достатку; - Участь корпорацій у конфліктах з порушенням прав людини; - Не завжди є екологічно чистими; - Дефекти нових виробів; - Нездатність забезпечити стабільність якості своєї продукції; - надмірне використання природних ресурсів.
Можливості	Загрози
- Різноманітність нових клієнтів на нових ринках, що виникають; - Країни, що розвиваються, потребують допомоги ТНК в економічному, соціальному та політичному аспектах; - Швидкі технологічні зміни; - Відбувається стандартизація продукції для усіх ринків це може допомогти легше освоювати нові ринки; - Завжди може орієнтуватися на найдешевшу робочу силу за рахунок дочірніх компаній у менш розвинених країнах.	- Ціновий тиск з боку великих конкурентів ТНК, з тієї ж сфери діяльності - Нові правила для промисловості, у світлі зростаючої влади та мобільності транснаціональних корпорацій; - Ринок послуг і товарів постійно змінюється; - Висока конкуренція серед ТНК, а також від малого бізнесу; - Безвідповідальність бренду щодо ретельного контролю якості своєї продукції.

Джерело: [53]

Отже, як згадувалося вище, ТНК справді залежать від середовища, і їм доводиться адаптуватися до кожного нового ринку, на якому вони з'являються. Проте, беручи до уваги той факт, що ТНК, будучи такими великими, як вони є, і мають таку впливову владу над урядами в країнах, що розвиваються, вони «завойовують», мають перевагу бути носіями нових тенденцій на ринку, і не тільки. Вони впливають не лише на світову економіку, але й на те, як все працює з політичної та соціальної точки зору. Оскільки вони є міжнародними, точніше кажучи, всесвітніми, вони можуть зблизити країни та людей, навіть з протилежних частин світу, через стосунки та партнерства, які вони встановлюють у різних країнах. Таким чином, вони дуже допомагають трансформувати «міжнародне» у «глобалізоване», або «всесвітнє». «З великою силою приходить велика відповідальність». Це також стосується і ТНК. Оскільки вони знаходяться в усьому світі, вони мають багато можливостей і переваг завдяки владі, яку вони накопичили протягом багатьох років. Але це також означає велику відповідальність, оскільки вони повинні дотримуватися міжнародних правил і правил кожної країни, в якій вони працюють.

Зокрема, для ефективної роботи ТНК необхідне мирне співіснування країн, адже військові конфлікти загрожують як фінансовими втратами, так і загрозами життю працівників. Крім того, фінансово-економічні кризи, які починаються в одній країні, можуть мати глобальні наслідки, зокрема призводити до скорочення або закриття виробництв. ТНК також стикаються з проблемами взаємовідносин з державами, які мають різні економічні, політичні та релігійні устрої, що ускладнює роботу із законодавством іноземних країн. Екологічні виклики є ще однією суттєвою проблемою, оскільки ТНК часто критикуються за вплив на довкілля через надмірне використання природних ресурсів і техногенну діяльність.

Недосконалість ринку також може стати на заваді успішній діяльності ТНК, оскільки незаплановані витрати при виході на зовнішні ринки можуть вплинути на їхню конкурентоспроможність. Політична нестабільність в країнах, де розташовані дочірні компанії, також підвищує ризики для ТНК.

Таким чином, можливості та загрози, з якими стикаються ТНК, є

багатогранними і вимагають постійної адаптації та стратегічного планування. Розуміння цих викликів дозволить ТНК ефективніше управляти своїми ресурсами і забезпечувати стабільний розвиток у глобальному середовищі.

3.2. Перспективи розвитку ТНК у майбутньому

У сучасному глобалізованому світі транснаціональні корпорації відіграють ключову роль в економічному розвитку та міжнародній торгівлі. Їхня діяльність охоплює різні країни та континенти, забезпечуючи інтеграцію ринків, технологічний прогрес і створення робочих місць. Проте, у відповідь на постійно змінювані умови світової економіки, ТНК змушені адаптуватися та шукати нові шляхи розвитку.

Перспективи розвитку транснаціональних корпорацій у майбутньому можна визначити кількома ключовими тенденціями та викликами, які можна згрупувати в кілька основних напрямків:

1. Технічні інновації. ТНК потрібно взяти до уваги, що сучасний світ постійно розвивається. Навіть з початку XXI століття людство зробило шалений стрибок у відкритті та впровадженні нових технологій. Особливої уваги заслуговує масова діджиталізація і цифровізація.

Цифровізація уже займає провідне в житті нашої цивілізації, адже майже усі процеси управління, комунікації відбуваються в мережі. Вона відіграє одну з найважливіших ролей в майбутньому не лише в перспективах розвитку ТНК, а й торкнеться усіх аспектів життя в суспільстві.

Штучний інтелект (ШІ): надважлива інновація, якою ТНК повинні активно користуватись, адже майбутнє за ним. ШІ можна використовувати для оптимізації операційних процесів, включаючи виробництво, логістику, маркетинг і обслуговування клієнтів. Наприклад, аналітика даних за допомогою ШІ дозволить передбачати попит і покращувати управління ресурсами майже в автоматичному режимі. А раніше на це потрібно було використовувати працю великого штату

робітників [50].

Великі дані (Big Data). Аналіз великих обсягів даних допоможе ТНК краще розуміти ринки, споживчі вподобання та конкурентне середовище, що сприятиме прийняттю обґрунтованих рішень.

Інтернет речей (IoT). Якісний зв'язок є неймовірно важливим для ведення бізнесу на міжнародній арені в сучасному світі.

Промисловий IoT: зв'язок між машинами та датчиками на виробничих лініях дозволить відслідковувати ефективність і виявляти несправності в режимі реального часу, що призведе до зниження витрат на обслуговування та простої.

Ланцюги постачання: IoT допоможе оптимізувати логістику шляхом відстеження товарів у режимі реального часу, покращуючи точність прогнозування постачання та зменшуючи втрати.

2. Автоматизація виробництва надає транснаціональним корпораціям численні перспективи, що можуть значно вплинути на їх ефективність, конкурентоспроможність та стратегічний розвиток. Проведемо детальніший аналіз перспектив автоматизації виробництва для ТНК.

В першу чергу це підвищить глобальну продуктивність виробництва і допоможе скоротити виробничий цикл. Автоматизовані системи дозволять ТНК значно скоротити час виробництва, підвищуючи обсяги продукції без необхідності найму додаткових працівників.

Завдяки постійній роботі автоматизованих систем, зменшуватимуться виробничі простої, що значно підвищить загальну ефективність виробництва.

Також це допоможе стандартизувати процеси виготовлення товарів і впровадить «Єдину якість»: автоматизація забезпечить високий ступінь стандартизації виробничих процесів, що сприятиме досягненню стабільної якості продукції, незалежно від географічного розташування виробництва і людського фактору.

По-друге це допоможе знизити витрати на виробництво та оптимізувати використання ресурсів: вона допоможе зменшити використання матеріалів та енергії, що знизить операційні витрати.

Автоматизація стане фактором зменшення витрат на робочу силу, замінюючи ручну працю автоматизованими системами, ТНК зможуть скоротити витрати на зарплати, медичне страхування та інші витрати, пов'язані з персоналом.

Завдяки масовості виробництва, автоматизовані системи дозволяють ТНК досягати економії на масштабах, що знизить середню вартість продукції, в той час як обсяги виробництва будуть збільшуватись.

По-третє, це призведе до підвищення конкурентоспроможності та світовій арені, а також стимулюватиме інновації та зробить виробництво більш гнучким. Автоматизація дозволить ТНК швидше впроваджувати нові технології та методики виробництва, що дасть їм конкурентну перевагу на ринку, а також автоматизовані системи зможуть швидше адаптуватися до змін у попиті та ринкових умовах, дозволяючи ТНК бути більш гнучкими у своїх бізнес-процесах. Завдяки автоматизації ТНК зможуть швидше підлаштовувати виробництво під вимоги нових ринків, знижуючи час та витрати на адаптацію.

По-четверте автоматизація призведе до покращення умов праці та безпеки робітників і дозволить усунути людей від можливих небезпек під час виробництва, зменшуючи ризики травматизму та нещасних випадків. Також роботизовані та механічні системи виконуватимуть важкі та монотонні завдання, що значно знизить фізичне навантаження на працівників і якісно покращить умови праці. Сучасні автоматизовані системи забезпечать постійний моніторинг виробничих процесів, що підвищить загальний рівень безпеки на виробництві.

Екологічність є додатковою перевагою автоматизації виробництва. Сучасні автоматизовані системи споживатимуть менше енергії, що знизить шкідливі викиди в атмосферу і зменшить витрати на енергоресурси. Також вона дозволить точніше дозувати матеріали та оптимізувати виробничі процеси, що спричинить зменшення кількості відходів та знизить негативний вплив на навколишнє середовище.

Автоматизація також сприятиме підвищенню прозорості та контролю у виробництві. Сучасні системи збиратимуть великі обсяги даних про виробничі процеси, що дозволить ТНК проводити детальний аналіз та приймати обґрунтовані рішення. Також вона зможе забезпечувати прозорість виробничих ланцюгів

постачання, що допоможе ефективніше контролювати якість та відповідність стандартам.

Однак, впровадження автоматизації має свої виклики та ризики. Високі початкові інвестиції можуть бути бар'єром для деяких компаній і залежність від таких систем може призвести до серйозних проблем у разі технічної поломки або збою системи, що вплине на стабільність виробництва. Крім того, автоматизація спричинить скорочення кількості робочих місць, що в результаті може викликати соціальні проблеми, такі як безробіття або необхідність перекваліфікації працівників.

3. Глобалізація та регіоналізація. Розширення ринків – важливий аспект у формуванні стратегій розвитку ТНК. Це явище сприяє збільшенню капіталу, розвитку виробничих можливостей, адже для виходу на нові ринки потрібно аналізувати попит на певні послуги чи товари, які характерні для даного регіону і вже тоді підлаштовувати свій продукт під певні критерії [62].

Азія та Африка є перспективними ринками для інвестицій та розвитку бізнесу ТНК. Зростання середнього класу в цих регіонах відкриває нові можливості для ТНК у сфері споживчих товарів, технологій та послуг. Інвестиції в інфраструктуру та освіту в цих регіонах також сприяють зростанню. Тому ТНК повинні продовжувати розширювати свою присутність на ринках, що розвиваються, яскравими представниками яких є Африка і Азія.

Електронна комерція: завдяки збільшенню онлайн-продажів та розвитку цифрових платформ, ТНК отримує можливість швидше та ефективніше виходити на нові ринки та взагалі якісно змінює надання послуг, продаж і повернення товарів, надання консультацій, тощо.

Регіональні блоки: укладення нових торговельних угод і економічних блоків може створити нові можливості для ТНК.

Торговельні угоди: нові угоди про вільну торгівлю, такі як Транстихоокеанське партнерство (TPP) або Африканська континентальна зона вільної торгівлі (AfCFTA), створюють умови для зниження торговельних бар'єрів і полегшують доступ до нових ринків. Тому для корпорацій важливо створювати можливості та ініціювати підписання схожих угод.

Інтеграція ринків: регіональна інтеграція сприятиме створенню більш стабільних і передбачуваних ринкових умов, що знизить ризики для інвестицій.

4. Екологія. Зелена економіка останнім часом стала таким собі трендом на міжнародній арені, але це не просто модна тенденція, це сукупність необхідних заходів та дій для збереження нашої планети. Адже за останні кілька століть наша цивілізація бездумно використовувала ресурси, в погоні за прибутками нехтувала довколишнім середовищем, надмірно його забруднюючи. Результати чого вже помітні неозброєним оком. Тому зелена економіка являє собою як необхідні дії для збереження довколишнього середовища, так і чудові перспективи для розвитку бізнесу та інвестицій [50].

Відновлювані джерела енергії: інвестиції в сонячну, вітрову та інші види відновлюваної енергії допомагатимуть ТНК знизити викиди парникових газів, а також в перспективі може призвести до зменшення залежності від природних копалин, які є відносно обмеженим ресурсом на нашій планеті, на відміну від сонячної та вітрової енергії [3].

Ефективне використання ресурсів: використання технологій для зниження відходів і покращення енергоефективності в процесі виробництва та логістики.

Переробна промисловість: переробка використаних матеріалів (таких як пластик, тощо) є перспективним напрямом у розвитку бізнесу, адже дешеве сміття можна переробляти на нові товари, що є корисним для довколишнього середовища і прибутковим

ESG-критерії (environment, social, governance) – це критерії, що лежать в основі принципів відповідального фінансування. Принципи відповідального фінансування були розроблені за підтримки Організації Об'єднаних Націй з метою формування в інвесторів вимог до рівня екологічних, соціальних та управлінських ризиків компаній, що фінансуються, для розвитку стійкості світової фінансової системи [45].

Екологічні стандарти: дотримання екологічних стандартів і сертифікацій, таких як ISO 14001, стає все більш важливим для збереження репутації і доступу до міжнародних ринків.

Соціальні інвестиції: інвестиції в проекти, що підтримують місцеві громади і

розвиток соціальної інфраструктури, може суттєво покращити імідж ТНК і сприятиме сталому розвитку.

5. Соціальні зміни – аспект який обов’язково вплине на майбутні стратегії розвитку ТНК.

Демографічні зміни – це важливий аспект, який потрібно враховувати, адже останнім часом зростає тривалість життя. В Європі зменшуються темпи народжуваності та відбувається старіння населення, на відміну від Азійського регіону. Тому це важливо враховувати, бо старіння населення в розвинених країнах і зростання молодого населення в країнах, що розвиваються, змінює попит на товари та послуги на різних ринках, під які потрібно адаптуватися.

Зміни в попиті: старіння населення в розвинених країнах підвищує попит на медичні послуги та продукцію для старших вікових груп. Водночас зростання молодого населення в країнах, що розвиваються, стимулює попит на освіту, технології та споживчі товари.

Глобалізація робочої сили: розширення дистанційної роботи дозволяє ТНК залучати таланти з усього світу, що знижує витрати на персонал і підвищує конкурентоспроможність.

Зміни в робочій силі дає змогу ТНК наймати працівників з будь-якої точки світу. Це було вже налагоджено і перевірено під час пандемії COVID-19, але все одно залишається перспективним напрямом для розвитку. Тож розвиток віддаленої роботи та гнучких форм зайнятості впливатиме на структуру глобальних ланцюгів постачання та організацію праці [32].

Гнучкі форми зайнятості: розвиток фрілансерства та тимчасової зайнятості дозволяє ТНК оперативно реагувати на зміну ринкових умов і знижувати витрати на утримання постійного персоналу.

Освіта та підвищення кваліфікації: інвестиції в навчання та розвиток персоналу для адаптації до нових технологій і умов праці є невід’ємною частиною корпоративної політики для виховання якісних кадрів.

6. Регуляторні та політичні виклики. Зростання протекціонізму, політичні зміни та торговельні війни можуть створювати бар’єри для міжнародної торгівлі, що

вимагатиме від ТНК гнучкості та адаптації.

Торгівельні бар'єри: політичні зміни і торговельні війни, такі як між США та Китаєм, можуть створювати нові бар'єри для ТНК, змушуючи їх шукати нові ринки або змінювати стратегії постачання.

Локалізація виробництва: для уникнення митних бар'єрів, ТНК можуть переміщувати виробничі потужності ближче до основних ринків збуту, відкриваючи дочірні компанії.

Податкові реформи. Масштабні ініціативи щодо податкових реформ, спрямовані на боротьбу з ухиленням від сплати податків, можуть змінити фінансові стратегії ТНК.

Глобальні ініціативи: ініціативи, такі як план BEPS (Base Erosion and Profit Shifting) від OECD, спрямовані на боротьбу з ухиленням від сплати податків, можуть змінити фінансові стратегії ТНК, змушуючи їх бути більш прозорими в своїх операціях [54].

Мінімальний глобальний податок: запровадження мінімального глобального податку на корпорації може вирівняти умови для бізнесу і зменшити стимули для переведення прибутків в податкові гавані.

7. Етика та корпоративна відповідальність. Корпоративна соціальна відповідальність (КСВ) : зростаюча увага до етичної поведінки бізнесу, прав людини та умов праці стане важливим аспектом діяльності ТНК.

Етична поведінка: підвищена увага до прав людини, умов праці та етичної поведінки бізнесу сприяє розробці та впровадженню політик КСВ, що покращують імідж ТНК та залучають свідомих споживачів.

Ініціативи сталого розвитку: вкладання в проекти, які сприяють сталому розвитку, такі як освіта, охорона здоров'я та екологія.

Прозорість та звітність: підвищені вимоги до прозорості бізнесу і звітності перед акціонерами та громадськістю змушують ТНК удосконалювати свої комунікаційні стратегії.

Звітування про діяльність: підвищені вимоги до прозорості бізнесу змушують ТНК розробляти детальні звіти про свою діяльність, включаючи фінансові

результати, екологічні та соціальні показники.

Комунікаційні стратегії: вдосконалення комунікаційних стратегій для побудови довіри з акціонерами, споживачами та громадськістю.

ТНК змушені постійно адаптуватися та модернізувати свої стратегії розвитку. Їх майбутнє залежить від вчасного впровадження інновацій, таких як діджиталізація, штучний інтелект, які значно підвищують ефективність управління та логістику. Автоматизація виробництва сприятиме збільшенню продуктивності та зниженню витрат, хоча це може супроводжуватися соціальними викликами, як-от скорочення робочих місць. Вихід на нові ринки створить нові можливості розвитку для ТНК. Інвестиції у відновлювані джерела енергії та ефективне використання ресурсів підвищують імідж корпорацій, допоможуть зменшити шкідливий вплив на природу, а також допоможуть заробити. Розвиток дистанційної роботи вимагають гнучких стратегій зайнятості. Регуляторні та політичні виклики, включаючи протекціонізм і торговельні війни, змусять ТНК шукати нові ринки і змінювати фінансові стратегії. Висока етичність та впровадження політик корпоративної соціальної відповідальності підвищують прозорість та покращують імідж компаній. Успіх ТНК у майбутньому залежить від їх здатності впроваджувати інновації, автоматизувати процеси, розширювати ринки, дотримуватися екологічних стандартів, адаптуватися до соціальних змін і регуляторних викликів, зберігаючи при цьому високу етичність та відповідальність перед суспільством.

Висновки до розділу 3

ТНК справді залежать від середовища, і їм доводиться адаптуватися до кожного нового ринку, на якому вони з'являються. Проте, беручи до уваги той факт, що ТНК, будучи такими великими, як вони є, і мають таку впливову владу над урядами в країнах, що розвиваються, вони «завойовують», мають перевагу бути носіями нових тенденцій на ринку, і не тільки. Вони впливають не лише на світову економіку, але й

на те, як все працює з політичної та соціальної точки зору. Оскільки вони є міжнародними, точніше кажучи, всесвітніми, вони можуть зблизити країни та людей, навіть з протилежних частин світу, через стосунки та партнерства, які вони встановлюють у різних країнах. Таким чином, вони дуже допомагають трансформувати «міжнародне» у «глобалізоване», або «всесвітнє». «З великою силою приходить велика відповідальність». Це також стосується і ТНК. Оскільки вони знаходяться в усьому світі, вони мають багато можливостей і переваг завдяки владі, яку вони накопичили протягом багатьох років. Але це також означає велику відповідальність, оскільки вони повинні дотримуватися міжнародних правил і правил кожної країни, в якій вони працюють.

Зокрема, для ефективної роботи ТНК необхідне мирне співіснування країн, адже військові конфлікти загрожують як фінансовими втратами, так і загрозами життю працівників. Крім того, фінансово-економічні кризи, які починаються в одній країні, можуть мати глобальні наслідки, зокрема призводити до скорочення або закриття виробництв.

ТНК також стикаються з проблемами взаємовідносин з державами, які мають різні економічні, політичні та релігійні устрої, що ускладнює роботу із законодавством іноземних країн. Екологічні виклики є ще однією суттєвою проблемою, оскільки ТНК часто критикуються за вплив на довкілля через надмірне використання природних ресурсів і техногенну діяльність.

Недосконалість ринку також може стати на заваді успішній діяльності ТНК, оскільки незаплановані витрати при виході на зовнішні ринки можуть вплинути на їхню конкурентоспроможність. Політична нестабільність в країнах, де розташовані дочірні компанії, також підвищує ризики для ТНК.

Таким чином, можливості та загрози, з якими стикаються ТНК, є багатогранними і вимагають постійної адаптації та стратегічного планування. Розуміння цих викликів дозволить ТНК ефективніше управляти своїми ресурсами і забезпечувати стабільний розвиток у глобальному середовищі.

ТНК змушені постійно адаптуватися та модернізувати свої стратегії розвитку. Їх майбутнє залежить від вчасного впровадження інновацій, таких як діджиталізація,

штучний інтелект, які значно підвищать ефективність управління та логістику. Автоматизація виробництва сприятиме збільшенню продуктивності та зниженню витрат, хоча це може супроводжуватися соціальними викликами, як-от скорочення робочих місць. Вихід на нові ринки створить нові можливості розвитку для ТНК. Інвестиції у відновлювані джерела енергії та ефективне використання ресурсів підвищать імідж корпорацій, допоможуть зменшити шкідливий вплив на природу, а також допоможуть заробити. Розвиток дистанційної роботи вимагають гнучких стратегій зайнятості. Регуляторні та політичні виклики, включаючи протекціонізм і торговельні війни, змусять ТНК шукати нові ринки і змінювати фінансові стратегії. Висока етичність та впровадження політик корпоративної соціальної відповідальності підвищують прозорість та покращують імідж компаній. Успіх ТНК у майбутньому залежить від їх здатності впроваджувати інновації, автоматизувати процеси, розширювати ринки, дотримуватися екологічних стандартів, адаптуватися до соціальних змін і регуляторних викликів, зберігаючи при цьому високу етичність та відповідальність перед суспільством.

ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

ТНК являє собою цілісну структуру, яка впроваджує власну політику через один або декілька центрів прийняття рішень для підпорядкованих підприємств (представництв, філій, дочірніх компаній) будь-якої організаційно-правової форми (приватної, державної, змішаної) на основі науково-технічної, виробничої та комерційної кооперації з метою отримання максимально сприятливих умов економічної діяльності, що, згодом, призводить до збільшення прибутку компанії та посилення економічного впливу корпорації на світове господарство.

ТНК відіграють провідну роль у розвитку світових економічних відносин через розробку та впровадження глобальних стратегій, які з'єднують національні та регіональні ринки. Водночас у сучасних умовах спостерігається тенденція децентралізації управління в бік регіональних структур, що дає змогу враховувати специфіку країни, де розташована корпорація чи її представництва, приймати більш ефективні рішення та координувати виробничу та фінансову діяльність тощо.

Сучасні ТНК належать до нового (п'ятого) покоління, і вони переважно спираються на досягнення науки і техніки, інноваційного бізнесу. За своєю економічною природою ТНК можна розглядати як економічно інтегровану одиницю або систему, яка має централізоване управління, єдину політику і стратегію розвитку для всіх підпорядкованих їй структур (філій, представництв тощо). Вони об'єднують суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми, залучаючи тим самим найбільш прибуткові ресурси для максимізації власного прибутку. Це дозволяє їм стати активними учасниками системи міжнародних економічних відносин, брати участь у міжнародному поділі праці та ресурсів, бути центром наукового прогресу та інновацій.

Транснаціональні корпорації відіграють критично важливу роль у розвитку світової економіки. Вони виступають основними гравцями на міжнародній арені, впливаючи на ринки, рух капіталу, передачу технологій. Їх діяльність сприяє глобалізації та зміцненню економічних відносин між країнами.

Сьогодні, в умовах глобалізації, ТНК стали невід'ємною частиною міжнародного бізнесу. Вони зосереджують значну частину виробництва та реалізації продукції на світовому ринку і впливають на політичні та економічні процеси. Найбільші ТНК переважно розташовані в розвинених країнах, таких як США, ЄС та Японія, але все більше компаній з нових індустріальних країн, таких як Китай, Південна Корея, Мексика та Бразилія, виходять на міжнародну арену. Транснаціональні корпорації є ключовими агентами глобалізації, які сприяють розвитку світової економіки. Їх вплив на ринки, технології та інвестиції забезпечує подальший розвиток і інтеграцію світової економіки.

Діяльність транснаціональних корпорацій суттєво впливає на розвиток світової економіки та національних економічних систем. З одного боку, ТНК сприяють розвитку приймаючих країн через збільшення надходжень до національного бюджету, розвиток виробництва, підвищення якості продукції та стимулювання науково-технічного прогресу. Вони також здатні модернізувати капіталомісткі сегменти промисловості, що підвищує технологічний рівень і конкурентоспроможність на міжнародних ринках.

Однак, діяльність ТНК має і негативні наслідки. Вони можуть призводити до втрати державного суверенітету, виснаження природних ресурсів, екологічного забруднення та монополізації галузей економіки. ТНК можуть нав'язувати неперспективні напрямки в системі розподілу праці, маніпулювати цінами для уникнення податків, а також використовувати екологічно небезпечні технології.

Також, існує ризик, що інтереси ТНК будуть переважати над інтересами національної економіки, що може призвести до економічної залежності приймаючих країн від іноземних корпорацій. В умовах глобалізації, ТНК мають значний вплив на політичні та економічні процеси, що може мати більше негативних наслідків, ніж користі як для приймаючої країни, так і для країни базування.

Отже, для максимізації позитивних ефектів від діяльності ТНК та мінімізації їх негативних наслідків, необхідно забезпечити ефективне державне регулювання, сприяти розвитку національної економіки та захисту національних інтересів на міжнародному рівні.

ТНК справді залежать від середовища, і їм доводиться адаптуватися до кожного нового ринку, на якому вони з'являються. Проте, беручи до уваги той факт, що ТНК, будучи такими великими, як вони є, і мають таку впливову владу над урядами в країнах, що розвиваються, вони «завойовують», мають перевагу бути носіями нових тенденцій на ринку, і не тільки. Вони впливають не лише на світову економіку, але й на те, як все працює з політичної та соціальної точки зору. Оскільки вони є міжнародними, точніше кажучи, всесвітніми, вони можуть зблизити країни та людей, навіть з протилежних частин світу, через стосунки та партнерства, які вони встановлюють у різних країнах. Таким чином, вони дуже допомагають трансформувати «міжнародне» у «глобалізоване», або «всесвітнє». «З великою силою приходить велика відповідальність». Це також стосується і ТНК. Оскільки вони знаходяться в усьому світі, вони мають багато можливостей і переваг завдяки владі, яку вони накопичили протягом багатьох років. Але це також означає велику відповідальність, оскільки вони повинні дотримуватися міжнародних правил і правил кожної країни, в якій вони працюють.

Зокрема, для ефективної роботи ТНК необхідне мирне співіснування країн, адже військові конфлікти загрожують як фінансовими втратами, так і загрозами життю працівників. Крім того, фінансово-економічні кризи, які починаються в одній країні, можуть мати глобальні наслідки, зокрема призводити до скорочення або закриття виробництв.

ТНК також стикаються з проблемами взаємовідносин з державами, які мають різні економічні, політичні та релігійні устрої, що ускладнює роботу із законодавством іноземних країн. Екологічні виклики є ще однією суттєвою проблемою, оскільки ТНК часто критикуються за вплив на довкілля через надмірне використання природних ресурсів і техногенну діяльність.

Недосконалість ринку також може стати на заваді успішній діяльності ТНК, оскільки незаплановані витрати при виході на зовнішні ринки можуть вплинути на їхню конкурентоспроможність. Політична нестабільність в країнах, де розташовані дочірні компанії, також підвищує ризики для ТНК.

Таким чином, можливості та загрози, з якими стикаються ТНК, є багатогранними і вимагають постійної адаптації та стратегічного планування. Розуміння цих викликів дозволить ТНК ефективніше управляти своїми ресурсами і забезпечувати стабільний розвиток у глобальному середовищі.

ТНК змушені постійно адаптуватися та модернізувати свої стратегії розвитку. Їх майбутнє залежить від вчасного впровадження інновацій, таких як діджиталізація, штучний інтелект, які значно підвищують ефективність управління та логістику. Автоматизація виробництва сприятиме збільшенню продуктивності та зниженню витрат, хоча це може супроводжуватися соціальними викликами, як-от скорочення робочих місць. Вихід на нові ринки створить нові можливості розвитку для ТНК. Інвестиції у відновлювані джерела енергії та ефективне використання ресурсів підвищують імідж корпорацій, допоможуть зменшити шкідливий вплив на природу, а також допоможуть заробити. Розвиток дистанційної роботи вимагають гнучких стратегій зайнятості. Регуляторні та політичні виклики, включаючи протекціонізм і торговельні війни, змусять ТНК шукати нові ринки і змінювати фінансові стратегії. Висока етичність та впровадження політик корпоративної соціальної відповідальності підвищують прозорість та покращують імідж компаній. Успіх ТНК у майбутньому залежить від їх здатності впроваджувати інновації, автоматизувати процеси, розширювати ринки, дотримуватися екологічних стандартів, адаптуватися до соціальних змін і регуляторних викликів, зберігаючи при цьому високу етичність та відповідальність перед суспільством.

Транснаціональні корпорації в сучасному глобалізованому світі мають величезний потенціал для розвитку. Зі свого боку ми можемо порекомендувати вжити кілька заходів для розвитку:

1. Розширення географічної присутності. Вихід на новий ринок значно сприятиме розвитку бізнесу і допоможе збільшити доходи.
2. Проведення глибоких ринкових досліджень допоможе визначити найперспективніші ринки для експансії.
3. Інвестиції в нові перспективні розробки. Інновації можуть стати ключовою перевагою на конкурентному ринку.

4. Впровадження сучасних технологій для оптимізації внутрішніх процесів та підвищення ефективності. Це може включати автоматизацію виробництва, використання аналітики великих даних та штучного інтелекту.

5. Впровадження екологічно чистих технологій і практик соціальної відповідальності може поліпшити імідж компанії та привабити екологічно свідомих споживачів.

6. Інвестування в навчання та розвиток співробітників допоможе підтримувати високий рівень компетентності та адаптивності до змін у бізнес-середовищі.

7. Створення єдиного глобального бренду, який легко впізнається в різних країнах. Це може допомогти у створенні довіри до продуктів та послуг компанії.

8. Співпраця з місцевими компаніями та урядами для полегшення входу на нові ринки. Це може включати спільні підприємства, ліцензування або франчайзинг.

9. Адаптація продуктів та послуг до культурних та економічних особливостей кожного ринку. Це може допомогти у створенні більш релевантних пропозицій для споживачів.

Ці пропозиції допоможуть транснаціональним корпораціям ефективно розвиватися у сучасному міжнародному бізнесі, збільшуючи свою конкурентоспроможність та стійкість.

ПЕРЕЛІК ІНФОРМАЦІЙНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Амоша О. І. Інноваційний розвиток промислових підприємств у регіонах: проблеми та перспективи. *Економіка України*. 2017. № 3. С. 20–34.
2. Антонов Я.В. Формування державної політики у сфері регулювання діяльності транснаціональних корпорацій. *Управління суспільними та економічними системами*. 2020. 563с.
3. Антонюк Л. Л. Інновації: теорія, механізм розробки та комерціалізації: Монографія. Київ: КНЕУ, 2019. 394 с.
4. Антонюк Л. Л. Міжнародна конкурентоспроможність країн: теорія та механізм реалізації: Монографія. Київ: КНЕУ, 2017. 275 с.
5. Артеменко Л. Б. Систематизація методів оцінювання конкурентоспроможності підприємства. *Вісник ОНУ*. 2019. Вип. 7(49), Т. 21. URL: <http://elartu.tntu.edu.ua/handle/123456789/18197> (дата звернення: 15.05.2023 р.).
6. Бажал Ю.М. Економічна теорія технологічних змін. Київ: Заповіт, 2016. 240 с.
7. Базилук Я.Б. Конкурентоспроможність національної економіки: сутність та умови забезпечення: монографія. Київ: НІС, 2018. 132 с.
8. Батченко Л.В., Жаріков А.Є. Транснаціоналізація української економіки – необхідність, зумовлена часом. *Держава та регіони*. Сер., Економіка та підприємництво: Науково-виробничий журнал. Запоріжжя, 2017. №6. С. 12–17.
9. Бестужева С.В. Міжнародна економічна діяльність України: навч. посіб. Херсон: ХНЕУ, 2018. 210 с.
10. Белоусова Л. І., Марченко Н. О. Вплив стратегічного управління та обраної стратегії на конкурентоспроможність промислового підприємства. *Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля*. 2019. №3. С. 7–11.
11. Білорус О.Г. Глобальний конкурентний простір: монографія. Київ: КНЕУ, 2017. 680 с.

12. Болгарова Н.К. Транснаціоналізаційні процеси в економіці України. *Бізнес Інформ*. – № 12. – 2013. – С. 33–38.
13. Венгер В.В. Особливості формування та розвитку транснаціональних корпорацій в умовах глобалізації. *European scientific journal of Economic and Financial innovation*. – 2019. – №2(4).
14. Воронкова Т.Є. Транснаціональні корпорації в системі глобальної економіки: стан та проблеми. *Економіка та держава*. - 2021. - № 11. - С. 112–115.
15. Воскобоева О. В. Транснаціональні корпорації в умовах глобалізації економіки. *Бізнес Інформ*. - 2021. - № 1. - С. 21–27.
16. Головчук Ю.О., Пчелянська Г.О. Особливості формування стратегії підвищення конкурентоспроможності підприємства на основі парадигми інноваційного розвитку. *Економіка і держава*. 2020. № 3. С. 66–70.
17. Гончаренко В.В., Бабенко В.О., Пантелеймоненко А.О., Пожар А.А. Інноваційний розвиток відновлювальної енергетики Китаю. *Економічний простір*. №152. Дніпро: ПДАБА, 2019. С. 5–16.
18. Гончарова Ю. Регулювання діяльності транснаціональних корпорацій: еволюція пріоритетів. Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. - 2021. - № 4. - С. 4–16.
19. Гудим К. Транснаціоналізація як чинник глобалізації. *Вісник Київського національного торговельно-економічного університету*. – 2014. – № 4. – С. 33–44.
20. Іванова І. Актуальні конкурентні стратегії ТНК в умовах економіки знань. *Світ фінансів*, 2017. т. №3. С. 208–213.
21. Ковтун Е. О. Управління інвестиційними ризиками транснаціональних корпорацій. *Вісник Хмельницького національного університету*. Економічні науки. - 2020. - № 3. - С. 77–79.
22. Кочетков В.М. Розвиток українських ТНК як фактор росту економіки країни. *Ефективна економіка*. 2019. № 10. С. 55–60.
23. Лазоренко Т.В., Пащук Л. В., Єжелей Ю.О. Проблеми комплексної оцінки впливу глобальних підприємницьких структур на розвиток національної економіки. *Економіка. Фінанси. Право: Аналітик*. Київ. № 7. 2023. С. 10–16. URL:

<http://efp.in.ua/uk/journal-item/354> (дата звернення: 07.04.2024 р.).

24. Лимонова Е. М. Транснаціональні корпорації: основні етапи розвитку та регулювання їхньої діяльності в умовах глобалізації. *Європейський вектор економічного розвитку*. 2020. Вип. 1. С. 93–101.

25. Лимонова Е.М., Архіпова К.С. Транснаціональні корпорації: основні етапи розвитку та регулювання їхньої діяльності в умовах глобалізації. *Європейський вектор економічного розвитку*. 2014. С. 93–101.

26. Максименко А. Проблеми і перспективи діяльності ТНК. *Економічний аналіз*. 2020. Том 30. № 3. С. 182-189.

27. Мацука В.М., Ніколенко Т.І. Міжнародна інвестиційна діяльність: навч. посіб. Маріуполь: МДУ, 2016. 164 с.

28. Мельник А.Ф., Васіна А.Ю., Желюк Т.Л., Попович Т.М. Національна економіка: навч. посібник. Київ: Знання. 2017. 463 с.

29. Мізюк С.Г. Вплив діяльності транснаціональних корпорацій на економічний розвиток України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство. - 2020. - Вип. 29. - С. 98–102.

30. Немировська О.В. Механізм регулювання взаємодії національної економіки з транснаціональними корпораціями. *Економіка та держава № 12*. 2015. С. 121–125.

31. Пархоменко В.Д. Співпраця малих і середніх підприємств з транснаціональними корпораціями у сучасних умовах соціально-економічного розвитку. *Наука, технології, інновації*. - 2021. - № 2. - С. 46–51.

32. Пахомов В.В., Пожар А.А. ТНК у системі сучасного міжнародного бізнесу. *Актуальні питання розвитку науки та забезпечення якості освіти у XXI столітті: матеріали наукової конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених спеціальності 292 Міжнародні економічні відносини* (м. Полтава, 25 квітня 2024 р.). Полтава : ПУЕТ, 2024. С. 285–287.

33. Педченко Н.С., Стрілець В.Ю., Франко Л.С., Опанасюк А.О. Інтегральна оцінка ефективності та результативності управління фінансовими ресурсами

підприємства. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі*. 2020. № 3 (99). С. 39–47. URL: <http://dspace.uccu.org.ua/handle/123456789/10376> (дата звернення: 3.04.2024 р.).

34. Побоченко Л.М. Сучасні тенденції розвитку ТНК в конкурентному бізнес-середовищі: *Стратегія розвитку України (економіка, соціологія, право)*. №2. 2017. С. 59–64.

35. Птащенко О.В. Стратегії міжнародного маркетингу транснаціональних корпорацій в умовах глобалізації. *Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля*. - 2020. - № 6. - С. 93–96.

36. Пузирьова П.В. Базові методи нейтралізації фінансових ризиків у підприємницькій діяльності. *Актуальні проблеми економіки*. – 2010. – № 5 (107). – С. 143–149.

37. Пузирьова П.В. Основні фактори впливу на процес формування та розвитку інноваційного потенціалу інтегрованих структур бізнесу. *Формування ринкових відносин в Україні*. – 2020. – № 10 (233). – С. 72–81.

38. Рокоча В. Транснаціональні корпорації: навчальний посібник. Київ: Таксон, 2018. 304 с.

39. Савош Л.В. Перспективи діяльності транснаціональних корпорацій на території України. *Економічний форум*. - 2017. - № 3. - С. 29–33.

40. Скавронська І.В., Мадараш О.В. Місце і роль ТНК у розвитку національних економік. *Молодий вчений*. 2016. № 4 . С. 197–200.

41. Сорока І.Б. Транснаціональні корпорації та їхня роль у процесі активізації міжнародної інтеграції. *Актуальні проблеми економіки*. 2017. С. 35–41.

42. Стрілець В.Ю. Досвід ТНК у застосуванні інноваційних методів мотивації персоналу (на прикладі компанії «BNP Paribas Group»). *Причорноморські економічні студії*. 2021. № 71. С.40–47. URL : http://bses.in.ua/journals/2021/71_2021/8.pdf (дата звернення: 22.04.2024 р.).

43. Суц О.П. Особливості правового становища транснаціональних корпорацій. Київ: Наука і техніка сьогодні. № 3(17). 2024. С. 62–72.

44. Терехов Є.М. Вплив транснаціональних корпорацій на розвиток

національних економічних систем. *Вісник Сумського державного університету*: Сер. «Економіка». – 2010. – № 1. – С. 103–113.

45. Тихоненко І., Козачок А. Діяльність транснаціональних корпорацій як детермінанта розвитку «нового регіоналізму»: досвід АСЕАН. *Старожитності Лукомор'я*. 2022. № 1. С. 89–99.

46. Федоренко В.Г. Транснаціональні корпорації як системо утворюючий фактор розвитку національних економік. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. № 7. С. 31–34.

47. Хоменко І.Б. Вплив транснаціональних корпорацій на конкурентне середовище національної економіки: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.00.02. Київ. Нац. торг.-економ. Університет. – 2020. – 21 с.

48. Чернова О. В., Заєць Д. Г. Роль ТНК в економічній стратегії США. *Бізнес Інформ*, 2021. С. 42–48.

49. Чому російські танки, мляве зростання економіки та не найкращий інвестклімат не налякали інвесторів у 2021му і чи триватиме інвестбум в Україні наступного року? *Forbes.ua*. URL: <https://forbes.ua/money/chas-kupuvati-16012022-3224> (дата звернення: 19.03.2024 р.).

50. Чуйко О. Науково-теоретичні основи інновацій та інноваційного процесу: сутність, види, еволюція. *Економіка*. 2019. № 2. С. 7–13.

51. Якубовський С.О., Козак Ю.Г., Савчук О.В. та ін. Транснаціональні корпорації: особливості інвестиційної діяльності: Навч. посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2019. 488 с.

52. Barsh J. Global Survey: How Companies Approach Innovation. 2017. – 13 p.

53. Flehantova A. Innovations and its Impact on the Competitiveness of TNCs on the Creative Industries Market (on the Example of the «Walt Disney Company»). *Підприємництво і торгівля*. 2023. Випуск 37. С. 93-98.

54. Financial Times Global 500. 2018. URL: <http://fortune.com/global500>. (дата звернення: 08.03.2024 р.).

55. Financial Times Global 500. 2019. URL: <http://fortune.com/fortune500>. (дата звернення: 08.03.2024 р.).

56. Financial Times Global 500. 2020. URL: <http://www.ft.com/indepth/ft500>. (дата звернення: 08.03.2024 р.).
57. Мета покинула список топ-10 найбільших компаній світу. *Ucap.io*. URL: <https://ucap.io/meta-pokynula-spysok-top-10-najbilshyh-kompanij-svitu/> (дата звернення: 10.03.2024 р.).
58. Nicula A. Development of transnational corporations in the world: opportunities and threats. *Progress in Economic Sciences*. № 2. 2015. P. 279-294.
59. OECD. The Future of Global Corporate Taxation. URL: <https://taxjourneys.com/the-future-of-corporate-taxation/> (дата звернення: 13.03.2024 р.).
60. Petrovic-Randelovic M., Stevanovic T., Ivanovic-Bukic M. Impact of Corporate Social Responsibility on the Competitiveness of Multinational Corporations. *Procedia Economics and Finance*, 2019. vol. 25, pp. 332–341.
61. Putthiwanit C. Exploring the impact of organizational culture on employees in multinational enterprise: A qualitative approach. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, 2019. vol. 207, pp. 483–491.
62. Rzepka A. Inter-organizational relations as a one of sources of competitive advantage of contemporary enterprises in the era of globalization. *Procedia Engineering*. 2017. vol. 174, pp. 161–170.
63. UNCTAD. World Investment Report 2019: Reforming International Investment Governance. URL: https://unctad.org/system/files/official-document/wir2019_en.pdf (дата звернення: 09.05.2024 р.).
64. UNCTAD. World Investment Report 2022. URL: https://unctad.org/system/files/official-document/wir2022_en.pdf (дата звернення: 20.03.2024 р.).